

Designing an Adventure Sports Tourism Model with an Emphasis on Sports Business Development and Natural Attractions in the Western Provinces of Iran

1. Mehdi Bahari : PhD Student, Department of Sports Management, Bo.C., Islamic Azad University, Borujerd, Iran

2. Hamid Foroghi Por *: Department of Spots Management, Bo.C., Islamic Azad University, Borujerd, Iran

*Corresponding Author's Email Address: foroghiborujerd@iau.ac.ir

Abstract:

This study aimed to design and validate an adventure sports tourism model emphasizing sports business development and the utilization of natural attractions in the western provinces of Iran. This applied study employed a sequential exploratory mixed-methods design consisting of qualitative and quantitative phases. In the qualitative phase, experts in sport management and professionals involved in sports tourism businesses were selected through criterion-based purposive sampling. Data were collected using semi-structured interviews until data saturation was reached and were analyzed through thematic analysis and coding procedures. Based on the qualitative findings, a researcher-developed 57-item questionnaire was constructed. In the quantitative phase, 201 sport management academics, managers of relevant organizations, postgraduate students, and professionals active in the sports tourism industry participated. Content validity was assessed using the Content Validity Ratio (CVR) and Content Validity Index (CVI), while internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha. The measurement and structural models were validated through partial least squares structural equation modeling using SmartPLS 3. The mean CVR for the proposed model was 0.974. Cronbach's alpha coefficients ranged from 0.815 to 0.941, composite reliability coefficients ranged from 0.875 to 0.954, and average variance extracted values ranged from 0.580 to 0.776, confirming satisfactory internal consistency and convergent validity for all constructs. The coefficients of determination ranged from 0.773 to 0.931, indicating substantial explanatory power of the model. Goodness-of-fit values for the model dimensions ranged from 0.185 to 0.224, while the overall GOF was reported at approximately 0.200, supporting the acceptable fit and empirical validity of the proposed model. The validated model indicates that sustainable development of adventure sports tourism in western Iran requires an integrated approach combining natural destination capacities, infrastructure and safety, tourist experience development, sports business and entrepreneurship, and effective governance and human capital. The model can provide a practical framework for regional planning, investment, and policy-making aimed at developing sustainable adventure sports tourism.

Keywords: Sports Tourism; Adventure Tourism; Sports Business; Natural Attractions; Sports Entrepreneurship; Sustainable Development

How to Cite: Bahari, M. & Foroghi Por, H. (2027). Designing an Adventure Sports Tourism Model with an Emphasis on Sports Business Development and Natural Attractions in the Western Provinces of Iran. *Management, Education and Development in Digital Age*, 4(4), 1-23.

طراحی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور

۱. مهدی بهاری¹: دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، گروه مدیریت ورزشی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران

۲. حمید فروغی پور²: دانشیار، گروه تربیت بدنی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران

*پست الکترونیک نویسنده مسئول: foroghiborojerd@iau.ac.ir

چکیده

پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور انجام شد. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، آمیخته اکتشافی متوالی با دو بخش کیفی و کمی بود. در بخش کیفی، صاحب‌نظران مدیریت ورزشی و فعالان حوزه کسب‌وکارهای گردشگری ورزشی به روش نمونه‌گیری هدفمند ملاکی انتخاب شدند و داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته تا دستیابی به اشباع داده‌ها گردآوری و با روش تحلیل مضمون و کدگذاری تحلیل شدند. بر اساس نتایج مرحله کیفی، پرسشنامه محقق‌ساخته ۵۷ گویه‌ای تدوین شد. در مرحله کمی، ۲۰۱ نفر از استادان مدیریت ورزشی، مدیران سازمان‌های مرتبط، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و فعالان صنعت گردشگری ورزشی مشارکت کردند. روایی محتوایی با CVR و پایایی ابزار با آلفای کرونباخ بررسی شد. برای اعتبارسنجی مدل اندازه‌گیری و ساختاری از مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی در نرم‌افزار SmartPLS ۳ استفاده شد. نتایج اعتبارسنجی نشان داد میانگین نسبت روایی محتوایی الگو ۰.۹۷۴ بود. آلفای کرونباخ سازه‌ها بین ۰.۸۱۵ تا ۰.۹۴۱، پایایی مرکب بین ۰.۸۷۵ تا ۰.۹۵۴ و میانگین واریانس استخراج‌شده بین ۰.۵۸۰ تا ۰.۷۷۶ قرار داشت؛ بنابراین، پایایی و روایی همگرای تمامی سازه‌ها تأیید شد. مقادیر ضریب تعیین سازه‌ها نیز بین ۰.۷۷۳ تا ۰.۹۳۱ بود که بیانگر قدرت تبیین مطلوب مدل است. مقادیر شاخص برازش برای ابعاد مدل بین ۰.۱۸۵ تا ۰.۲۲۴ قرار گرفت و شاخص برازش کلی الگو حدود ۰.۲۰۰ گزارش شد که اعتبار و برازش قابل قبول مدل پیشنهادی را نشان داد. الگوی طراحی‌شده نشان می‌دهد توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه در استان‌های غرب کشور مستلزم رویکردی یکپارچه به ظرفیت‌های طبیعی، زیرساخت و ایمنی، تجربه گردشگر، توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی و همچنین حکمرانی و سرمایه انسانی است؛ بنابراین، این الگو می‌تواند چارچوبی کاربردی برای برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و توسعه پایدار این حوزه فراهم کند.

کلیدواژه‌گان: گردشگری ورزشی؛ گردشگری ماجراجویانه؛ کسب‌وکار ورزشی؛ جاذبه‌های طبیعی؛ کارآفرینی ورزشی؛ توسعه پایدار

نحوه استناددهی: بهاری، مهدی، و فروغی پور، حمید. (۱۴۰۶). طراحی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور. مدیریت، آموزش و توسعه در عصر دیجیتال، ۴(۴)، ۱-۲۳.

مقدمه

گردشگری در دهه‌های اخیر از یک فعالیت صرفاً تفریحی و مصرفی به یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد خدمات، توسعه منطقه‌ای، اشتغال‌زایی و ایجاد ارزش افزوده در بسیاری از کشورها تبدیل شده است. در این میان، ظهور الگوهای جدید سفر و تغییر ترجیحات گردشگران موجب شده است که گونه‌های تخصصی گردشگری، از جمله گردشگری ورزشی و گردشگری ماجراجویانه، جایگاه برجسته‌تری در بازار جهانی گردشگری پیدا کنند. گردشگران امروز بیش از گذشته به دنبال تجربه‌هایی هستند که علاوه بر تفریح، امکان فعالیت بدنی، تعامل مستقیم با محیط، کسب هیجان، یادگیری مهارت‌های جدید، مواجهه با طبیعت و تجربه موقعیت‌های متفاوت از زندگی روزمره را فراهم کند. این تغییر در الگوی تقاضا باعث شده است گردشگری ورزشی به عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای در مرز میان صنعت ورزش، گردشگری، کارآفرینی و توسعه مقصد مورد توجه قرار گیرد. در ایران نیز با وجود برخورداری از تنوع اقلیمی، طبیعی، فرهنگی و جغرافیایی گسترده، ظرفیت‌های موجود در حوزه گردشگری ورزشی هنوز به طور کامل به مزیت اقتصادی و توسعه‌ای تبدیل نشده‌اند و ضرورت تدوین راهبردهایی برای بهره‌گیری هدفمند از این منابع همچنان احساس می‌شود (Moeinfard et al., 2014). مطالعات داخلی نیز نشان داده‌اند که توسعه گردشگری ورزشی در کشور نیازمند توجه هم‌زمان به ظرفیت‌های مقصد، بازار، زیرساخت، بازاریابی و سیاست‌گذاری است و بدون ایجاد یک چارچوب منسجم، ظرفیت‌های طبیعی و ورزشی به‌تنهایی نمی‌توانند به توسعه پایدار این صنعت منجر شوند (Seyedameri et al., 2015).

یکی از مهم‌ترین شاخه‌های نوظهور گردشگری ورزشی، گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه است که معمولاً بر مشارکت فعال گردشگر در فعالیت‌هایی همراه با چالش، هیجان، عدم قطعیت کنترل‌شده و تعامل نزدیک با محیط طبیعی استوار است. ماهیت این نوع گردشگری باعث شده است که ویژگی‌های محیطی مقصد، توان جسمانی و روانی گردشگر، کیفیت خدمات، سطح ایمنی، مهارت راهنمایان و طراحی تجربه اهمیت بسیار بیشتری نسبت به بسیاری از اشکال متعارف گردشگری داشته باشد. گردشگری ماجراجویانه یک مفهوم یک‌بعدی نیست، بلکه از مجموعه‌ای از ابعاد مرتبط با ریسک، فعالیت، محیط طبیعی، تازگی تجربه، مهارت، کنترل، هیجان و مشارکت فعال گردشگر تشکیل می‌شود (Janowski et al., 2021). تجربه گردشگر در این حوزه تنها از انجام یک فعالیت ورزشی ناشی نمی‌شود، بلکه انتظارات پیش از سفر، ارزیابی فرد از توانایی خود، میزان درگیری با فعالیت، احساس موفقیت و کیفیت کلی تجربه در شکل‌گیری نگرش او نسبت به مقصد نقش دارند (Ponte et al., 2021). همچنین، پژوهش درباره تجربه گردشگران تازه‌کار در فعالیت‌های تجاری ماجراجویانه نشان داده است که ویژگی‌های بازی‌گونه، هیجان، تغییر حالت روان‌شناختی و نحوه درگیری فرد با فعالیت، بر ادراک او از تجربه تأثیر می‌گذارند و بنابراین طراحی مناسب تجربه گردشگری باید به اندازه خود فعالیت ورزشی مورد توجه قرار گیرد (Zhu & Xu, 2022).

وابستگی شدید گردشگری ماجراجویانه به محیط طبیعی، آن را به یکی از مناسب‌ترین ابزارها برای بهره‌برداری برنامه‌ریزی‌شده از ظرفیت‌های جغرافیایی و محیطی تبدیل کرده است. کوهستان‌ها، رودخانه‌ها، دره‌ها، غارها، جنگل‌ها، دشت‌ها، دریاچه‌ها و سایر چشم‌اندازهای طبیعی می‌توانند زیرساخت پایه برای شکل‌گیری محصولات مختلف گردشگری ماجراجویانه باشند. ارزیابی قابلیت مناطق کوهستانی برای گردشگری ماجراجویانه نشان می‌دهد که ویژگی‌هایی مانند توپوگرافی، دسترسی، تنوع مناظر، شرایط اقلیمی، حساسیت محیطی و ظرفیت تحمل مقصد باید به صورت نظام‌مند در برنامه‌ریزی این نوع گردشگری مدنظر قرار گیرند (Wang & Yang, 2021). پژوهش‌های جدید نیز نشان می‌دهند که توسعه مقصد گردشگری ورزشی هنگامی اثربخش‌تر خواهد بود که منابع طبیعی صرفاً به عنوان پس‌زمینه فعالیت در نظر گرفته نشوند، بلکه به عنوان دارایی راهبردی مقصد در طراحی محصول، برندسازی و خلق تجربه به کار گرفته شوند (Sudiana et al., 2024). در همین راستا، بررسی گردشگری ورزشی در مقاصد کوهستانی نشان داده است که جذابیت چشم‌انداز، کیفیت محیط طبیعی و ادراک گردشگر از خصوصیات مقصد می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در توسعه مقصد و شکل‌گیری تجربه مثبت داشته باشد (Hofmann et al., 2025).

استان‌های غرب کشور از منظر ظرفیت‌های طبیعی و جغرافیایی، شرایط ویژه‌ای برای توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه دارند. برخورداری از رشته‌کوه‌ها، ارتفاعات، رودخانه‌ها، دره‌ها، غارها، جنگل‌ها، آبشارها و مناطق بکر، بستری متنوع برای فعالیت‌هایی همچون کوهنوردی، صخره‌نوردی، دره‌نوردی، غارنوردی، رفتینگ، دوچرخه‌سواری کوهستان و سایر ورزش‌های مبتنی بر طبیعت فراهم کرده است. مطالعات داخلی پیشین نیز بر ظرفیت استان‌های غربی برای توسعه این بخش تأکید داشته‌اند. بررسی ظرفیت

گردشگری ماجراجویانه در آذربایجان غربی نشان داده است که شرایط اقلیمی، طبیعی و جغرافیایی این منطقه امکان توسعه اشکال متنوعی از گردشگری مبتنی بر ماجراجویی را فراهم می‌کند، هرچند بهره‌گیری از آن مستلزم برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری و توسعه خدمات مکمل است (Khezr, 2017). همچنین مطالعه امکان‌سنجی گردشگری مبتنی بر ورزش‌های ماجراجویانه در استان کرمانشاه، قابلیت این استان برای توسعه فعالیت‌های ماجراجویانه را مورد تأکید قرار داده است (Sardari Rad, 2020). نتایج تحلیل راهبردی توسعه ورزش‌های ماجراجویانه در سندج نیز بیانگر آن است که وجود ظرفیت‌های طبیعی به‌تنهایی کافی نیست و باید از طریق تدوین راهبردهای اجرایی، فرصت‌های محیطی به مزیت‌های توسعه‌ای تبدیل شوند (Majidi & Moharramzadeh, 2016). علاوه بر این، ارزیابی ظرفیت توسعه منطقه‌ای مبتنی بر گردشگری در ایران نشان داده است که ترکیب تحلیل فضایی، ظرفیت‌های طبیعی و قابلیت‌های منطقه‌ای می‌تواند مبنای مناسبی برای اولویت‌بندی توسعه گردشگری باشد (Mohammadi Dehcheshmeh & Daripour, 2016).

باوجود اهمیت منابع طبیعی، توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه بدون زیرساخت مناسب و نظام مدیریت ایمنی امکان‌پذیر نیست. ماهیت فعالیت‌های ماجراجویانه به‌گونه‌ای است که حتی جذاب‌ترین مقصد طبیعی در صورت فقدان دسترسی مطلوب، تجهیزات استاندارد، خدمات امداد و نجات، اقامتگاه مناسب، حمل‌ونقل، اطلاع‌رسانی و مدیریت خطر، نمی‌تواند تجربه‌ای پایدار و رقابتی برای گردشگر ایجاد کند. بررسی توسعه یکپارچه خدمات گردشگری ورزشی نشان داده است که کیفیت محیط و پایداری مقصد باید با زیرساخت، خدمات، ظرفیت نهادی و شرایط اقتصادی و اجتماعی تلفیق شوند و ضعف در هر یک از این ابعاد می‌تواند عملکرد کل سیستم گردشگری را محدود کند (Zhao et al., 2023). همچنین مطالعات مرتبط با توسعه پایدار گردشگری ورزشی تأکید می‌کنند که فقدان زیرساخت مناسب و ناهماهنگی نهادی از مهم‌ترین موانع رشد پایدار این صنعت به شمار می‌روند (Nyikana & Tichaawa, 2024). تحلیل SWOT توسعه گردشگری ورزشی نیز نشان می‌دهد که زیرساخت، منابع طبیعی، دسترسی بازار، ظرفیت‌های سازمانی و پایداری از عناصر بنیادین برنامه‌ریزی مقصد هستند (Huang, 2022).

کیفیت خدمات نیز یکی از عوامل مؤثر بر تجربه گردشگر، رضایت، تصویر مقصد و رفتارهای آتی او محسوب می‌شود. گردشگری ورزشی ماهیتی خدمات‌محور دارد و گردشگر علاوه بر فعالیت ورزشی، مجموعه‌ای از خدمات مکمل شامل راهنمایی، اقامت، حمل‌ونقل، تجهیزات، ایمنی، اطلاع‌رسانی و پاسخ‌گویی را دریافت می‌کند. ارزیابی کیفیت خدمات در گردشگری ورزشی نشان می‌دهد که ابعادی مانند قابلیت اعتماد، پاسخ‌گویی، کیفیت تعامل و عملکرد خدمات می‌توانند در ارزیابی کلی تجربه نقش مهمی داشته باشند (Darko et al., 2023). در همین راستا، تحقیقات مرتبط با گردشگری گلف نشان داده‌اند که تصویر مقصد و تجربه ادراک‌شده می‌توانند بر قصد بازدید مجدد و توصیه مقصد به دیگران اثرگذار باشند (Hassan, 2022). از این منظر، توسعه گردشگری ماجراجویانه نیازمند توجه به تمام زنجیره تجربه گردشگر است و کیفیت تنها به اجرای فعالیت ورزشی محدود نمی‌شود، بلکه از لحظه انتخاب مقصد تا پایان سفر و ارزیابی پس از سفر استمرار دارد.

مدیریت ریسک در گردشگری فعال و ماجراجویانه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا احتمال وقوع حوادث، تغییرات شرایط آب‌وهوایی، مخاطرات محیطی، نقص تجهیزات و خطاهای انسانی همواره وجود دارد. مطالعات انجام‌شده درباره پروژه‌های گردشگری ورزشی فعال نشان می‌دهند که مدیران این حوزه با طیفی از ریسک‌های عملیاتی، مالی، محیطی و مدیریتی مواجه‌اند و نحوه ادراک و مدیریت این ریسک‌ها می‌تواند بر موفقیت پروژه تأثیر بگذارد (Rasoolimanesh, 2022). در گردشگری ماجراجویانه، ریسک نه‌تنها یک تهدید بلکه بخشی از جذابیت تجربه محسوب می‌شود؛ بااین‌حال، تفاوت اساسی میان «ریسک ادراک‌شده» و «ریسک واقعی کنترل‌نشده» وجود دارد و مقصد موفق باید بتواند هیجان تجربه را حفظ کند، درحالی‌که احتمال آسیب را از طریق استانداردسازی تجهیزات، آموزش مربیان، ارزیابی شرایط محیطی و تدوین پروتکل‌های ایمنی کاهش دهد. بررسی ظرفیت‌ها و حساسیت‌های عملیاتی گردشگری ماجراجویانه نیز بر لزوم توجه هم‌زمان به فرصت‌های اقتصادی و ملاحظات اجرایی و ایمنی این حوزه تأکید کرده است (Ghafouri, 2018).

از سوی دیگر، گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه می‌تواند به‌عنوان یک بستر مهم برای توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی عمل کند. فعالیت‌هایی مانند ارائه تورهای تخصصی، آموزش مهارت، راهنمایی گردشگران، اجاره و فروش تجهیزات، حمل‌ونقل تخصصی، اقامت، تولید محتوای گردشگری، برگزاری رویداد و ارائه خدمات دیجیتال ظرفیت ایجاد کسب‌وکارهای جدید را دارند. ادبیات کارآفرینی ورزشی نشان می‌دهد که این حوزه در تقاطع نوآوری، بازار، فعالیت ورزشی و ایجاد ارزش اقتصادی قرار دارد و از ظرفیت

بالایی برای تولید فرصت‌های جدید کسب‌وکار برخوردار است (Pellegrini et al., 2020). اکوسیستم‌های کارآفرینی نیز در توسعه صنعت ورزش نقش تعیین‌کننده دارند و وجود شبکه‌های حمایتی، منابع مالی، سرمایه انسانی، سیاست‌های عمومی و تعامل میان بازیگران می‌تواند توسعه کسب‌وکارهای ورزشی را تسریع کند (González-Serrano et al., 2021). افزون بر این، نوآوری و خلاقیت به‌عنوان دو مؤلفه کلیدی کارآفرینی ورزشی، امکان طراحی خدمات جدید، ایجاد بازارهای تخصصی و تمایز کسب‌وکارها را فراهم می‌کنند (Hammerschmidt et al., 2024).

تجربه دوران بحران کووید-۱۹ نیز نشان داد که کسب‌وکارهای ورزشی برای حفظ رقابت‌پذیری به انعطاف‌پذیری، فناوری و قابلیت نوآوری نیاز دارند. استفاده از ابزارهای دیجیتال، بازاریابی آنلاین، ارائه خدمات جدید و بازطراحی مدل کسب‌وکار از جمله عواملی بودند که به بنگاه‌های کوچک ورزشی در سازگاری با شرایط بحران کمک کردند (González-Serrano et al., 2022). در گردشگری ماجراجویانه نیز فناوری می‌تواند در معرفی مقصد، رزرو خدمات، مدیریت مشتری، پایش مسیرها، اطلاع‌رسانی ایمنی، تولید محتوای دیجیتال و مدیریت تجربه گردشگر به کار گرفته شود. با این حال، ورود کارآفرینان محلی به صنعت گردشگری ورزشی با موانعی همچون محدودیت سرمایه، کمبود دانش تخصصی، ضعف مهارت‌های مدیریتی، دشواری دسترسی به بازار و کمبود نیروی انسانی ماهر مواجه است (Prajlanti et al., 2023). بنابراین، سیاست توسعه گردشگری ماجراجویانه زمانی به رشد اقتصادی منجر خواهد شد که در کنار ایجاد جاذبه و زیرساخت، محیطی مناسب برای شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارها نیز ایجاد شود. پیوند میان گردشگری ورزشی و توسعه محلی نیز اهمیت زیادی دارد. ایجاد یک مقصد گردشگری ورزشی می‌تواند تقاضا برای خدمات اقامتی، غذایی، حمل‌ونقل، محصولات محلی و خدمات تخصصی را افزایش دهد و از این طریق، منافع اقتصادی را به جامعه میزبان منتقل کند. مطالعه کارآفرینی و مدیریت مقصد در گردشگری ورزشی نشان داده است که رویدادها و پروژه‌های ورزشی در صورت برخورداری از سازوکارهای مدیریتی مناسب می‌توانند در توسعه محلی و شکل‌گیری فرصت‌های اقتصادی نقش‌آفرین باشند (Vlassas & Daouti, 2023). همچنین، بررسی پایداری مقاصد نشان می‌دهد که گردشگری ورزشی در صورت برنامه‌ریزی صحیح می‌تواند به ابزاری برای ارتقای پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی مقصد تبدیل شود (Morfoulaki et al., 2023). با این حال، دستیابی به چنین پیامدهایی مستلزم توجه به منافع ذی‌نفعان، مدیریت منابع و جلوگیری از بهره‌برداری بیش از ظرفیت محیط است.

مشارکت جامعه محلی یکی دیگر از ارکان مهم توسعه گردشگری ورزشی پایدار است. ساکنان مقصد صرفاً دریافت‌کنندگان آثار گردشگری نیستند، بلکه می‌توانند در برنامه‌ریزی، ارائه خدمات، مدیریت فعالیت‌ها و بهره‌برداری اقتصادی از ظرفیت‌های منطقه مشارکت کنند. پژوهش درباره مشارکت جامعه در گردشگری ورزشی نشان داده است که حضور مردم محلی در اجرای فعالیت‌ها، پشتیبانی از رویدادها و ارائه خدمات می‌تواند زمینه انتقال منافع اقتصادی به کسب‌وکارهای محلی را فراهم کند (Chumjai, 2021). همچنین، عوامل مؤثر بر مشارکت جامعه در توسعه گردشگری ورزشی شامل ادراک منافع، ظرفیت اجتماعی، دسترسی به فرصت‌های مشارکت و میزان ارتباط با نهادهای توسعه‌ای است (Nugraha et al., 2022). بنابراین، مشارکت اجتماعی نه تنها از منظر عدالت در توزیع منافع اهمیت دارد، بلکه می‌تواند پذیرش اجتماعی فعالیت‌های گردشگری و پایداری بلندمدت مقصد را نیز تقویت کند.

حکمرانی و همکاری بین‌سازمانی نیز در این میان نقشی اساسی دارد. ماهیت چندبخشی گردشگری ورزشی‌های ماجراجویانه موجب می‌شود که سازمان‌های ورزشی، گردشگری، محیط‌زیست، شهرداری‌ها، مدیریت محلی، بخش خصوصی، جوامع بومی و نهادهای امدادی در توسعه آن نقش داشته باشند. مرور نظام‌مند همکاری در گردشگری ورزشی نشان داده است که توسعه موفق این حوزه نیازمند شبکه‌سازی، هماهنگی، اعتماد، تبادل منابع و مشارکت میان ذی‌نفعان است (Qiu et al., 2021). فقدان هماهنگی میان نهادها می‌تواند به موازی‌کاری، تعارض منافع، دشواری صدور مجوز، ضعف استانداردها و استفاده ناکارآمد از منابع منجر شود. از این رو، مدل توسعه گردشگری ماجراجویانه باید علاوه بر ظرفیت‌های طبیعی و اقتصادی، سازوکارهای حکمرانی و همکاری سازمانی را نیز دربرگیرد.

عامل دیگری که باید مورد توجه قرار گیرد، ساختار فضایی و پراکنش جاذبه‌ها و خدمات گردشگری است. توسعه مقصد تنها به وجود یک جاذبه وابسته نیست، بلکه نحوه توزیع فضایی منابع، ارتباط میان نقاط جاذب، دسترسی حمل‌ونقلی و شکل‌گیری شبکه مقصد اهمیت دارد. تحلیل سیستم‌های مقصد گردشگری ورزشی با استفاده از داده‌کاوی نشان داده است که ویژگی‌های فضایی مقصد و ارتباط میان جاذبه‌ها می‌تواند بر ساختار و کارکرد سیستم گردشگری تأثیر بگذارد (Yu et al., 2022). این موضوع در استان‌های غرب کشور

اهمیت بیشتری دارد، زیرا بسیاری از ظرفیت‌های طبیعی در مناطق پراکنده، کوهستانی و گاه دور از مراکز شهری قرار دارند. از این رو، طراحی شبکه‌ای از مقاصد و مسیرها می‌تواند به جای تمرکز بر یک جاذبه منفرد، امکان شکل‌گیری بسته‌های چندمقصدی و افزایش مدت اقامت گردشگر را فراهم کند.

در کنار عوامل ساختاری و اقتصادی، انگیزه و آثار ادراک‌شده گردشگری ماجراجویانه نیز در توسعه بازار اهمیت دارند. بررسی انگیزه‌ها و پیامدهای گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه نشان داده است که شرکت‌کنندگان علاوه بر هیجان، ممکن است به دنبال یادگیری، رشد فردی، تعامل اجتماعی، تماس با طبیعت و بهبود سلامت جسمی و روانی باشند و توسعه این حوزه می‌تواند آثار اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و محیطی متعددی ایجاد کند (Pawid, 2023). همچنین، تجربه‌های رویدادی مانند رفتینگ می‌توانند به تجربه‌های تحول‌آفرین تبدیل شوند و احساس شادی، هیجان و درگیری عاطفی را برای گردشگران ایجاد کنند (Dimitrovski et al., 2022). این یافته‌ها نشان می‌دهند که در طراحی محصولات گردشگری ماجراجویانه، تمرکز صرف بر ویژگی فنی فعالیت کافی نیست و باید ابعاد عاطفی، اجتماعی و معنایی تجربه نیز مورد توجه قرار گیرند.

در سطح مقصد، رقابت‌پذیری زمانی حاصل می‌شود که منابع و قابلیت‌های مختلف در یک نظام منسجم ترکیب شوند. توسعه مدل یکپارچه رقابت‌پذیری مقاصد گردشگری ورزشی نشان داده است که مجموعه‌ای از عوامل شامل منابع مقصد، کیفیت مدیریت، زیرساخت، خدمات، تصویر مقصد، بازاریابی و شرایط حمایتی باید به صورت هماهنگ مورد توجه قرار گیرند (Moradi et al., 2022). همچنین، بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری ورزشی در مطالعات مختلف بیانگر آن است که موفقیت مقصد حاصل تعامل میان ویژگی‌های طبیعی، فعالیت‌های ورزشی، کیفیت تجربه، سیاست‌گذاری، مشارکت ذی‌نفعان و ظرفیت بازار است. در این میان، ادراک گردشگر از مقصد و کیفیت تجربه می‌تواند به رفتارهایی مانند بازدید مجدد، توصیه مقصد و شکل‌گیری وفاداری منجر شود و در نتیجه، مزیت رقابتی مقصد را تقویت کند.

بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد که اگرچه مطالعات متعددی هر یک بخشی از عوامل مؤثر بر گردشگری ورزشی یا گردشگری ماجراجویانه را بررسی کرده‌اند، همچنان نیاز به چارچوبی وجود دارد که ظرفیت‌های طبیعی مقصد، زیرساخت و ایمنی، توسعه تجربه گردشگری، کارآفرینی و کسب‌وکار ورزشی، سرمایه انسانی، مشارکت اجتماعی و حکمرانی را به صورت یکپارچه در کنار یکدیگر قرار دهد. مطالعات داخلی عمدتاً بر ظرفیت‌ها، امکان‌سنجی یا راهبردهای توسعه در یک منطقه خاص تمرکز داشته‌اند (Kheyr, 2017; Majidi & Moharramzadeh, 2016; Sardari Rad, 2020). درحالی‌که مطالعات بین‌المللی بیشتر به ابعاد خاصی مانند تجربه گردشگر، رقابت‌پذیری مقصد، کیفیت خدمات، کارآفرینی، پایداری یا همکاری ذی‌نفعان پرداخته‌اند. بنابراین، خلأ اصلی در نبود الگویی جامع است که بتواند ارتباط میان منابع طبیعی، قابلیت‌های ورزشی، سازوکارهای اقتصادی و مدیریتی و عوامل نهادی را در سطح منطقه‌ای تبیین کند. چنین الگویی می‌تواند علاوه بر پاسخ‌گویی به نیازهای برنامه‌ریزی، مبنایی برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، مدیران ورزشی و گردشگری، نهادهای محلی و فعالان بخش خصوصی باشد و زمینه بهره‌برداری پایدار از ظرفیت‌های موجود را فراهم سازد.

از سوی دیگر، توسعه گردشگری ماجراجویانه زمانی می‌تواند پایدار و اثربخش باشد که میان استفاده اقتصادی از جاذبه‌های طبیعی و حفاظت از منابع محیطی تعادل برقرار شود. منابع طبیعی سرمایه اولیه این صنعت هستند و بهره‌برداری بی‌ضابطه می‌تواند همان منبعی را که موجب شکل‌گیری تقاضای گردشگری شده است، تخریب کند. از این رو، برنامه‌ریزی باید بر مبنای ظرفیت برد محیطی، مدیریت پسماند، کنترل تراکم گردشگر، کاهش اثرات منفی فعالیت‌ها و آموزش رفتار مسئولانه صورت گیرد. در این چارچوب، رویکرد توسعه پایدار گردشگری ورزشی بر ایجاد توازن میان منافع اقتصادی، حفظ محیط طبیعی و منافع جامعه میزبان تأکید دارد (Morfoulaki et al., 2023; Nyikana & Tichaawa, 2024). همچنین، استفاده هوشمندانه از منابع طبیعی برای توسعه مقصد باید با حفاظت از محیط و تقویت هویت محلی همراه باشد تا مزیت رقابتی مقصد در بلندمدت حفظ شود (Sudiana et al., 2024).

با توجه به مجموعه مطالعات داخلی و خارجی، می‌توان نتیجه گرفت که گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه پدیده‌ای چندسطحی و چندبعدی است و توسعه آن تنها با تمرکز بر یک عامل، مانند جاذبه طبیعی یا فعالیت ورزشی، امکان‌پذیر نیست. موفقیت این حوزه نیازمند تلفیق ظرفیت‌های محیطی، زیرساخت مناسب، مدیریت ایمنی، طراحی تجربه، کیفیت خدمات، توسعه بازار، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری، بازاریابی، مشارکت جامعه محلی، سرمایه انسانی و حکمرانی مؤثر است. استان‌های غرب کشور از یک سو از منابع طبیعی و جغرافیایی متنوعی برخوردارند و از سوی دیگر با چالش‌هایی در حوزه زیرساخت، هماهنگی سازمانی، کسب‌وکار و بهره‌برداری نظام‌مند از ظرفیت‌ها روبه‌رو هستند. در نتیجه، تدوین الگویی مبتنی بر شواهد و متناسب با ویژگی‌های این مناطق می‌تواند زمینه‌ای برای تبدیل ظرفیت‌های بالقوه به فرصت‌های پایدار اقتصادی، ورزشی و گردشگری فراهم سازد.

بنابراین، هدف پژوهش حاضر طراحی و اعتبارسنجی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور بود.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و در یک طرح ترکیبی اکتشافی (کیفی - کمی) در دو مرحله انجام پذیرفت. در بخش کیفی با بکارگیری مصاحبه توسط خبرگان عامل‌های گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی شناسایی و بر اساس آن الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه طراحی شد. سپس در بخش کمی با توجه به مؤلفه‌ها و عوامل شناسایی شده روایی و اعتبار مدل سنجیده شد. این پژوهش در دو بخش کیفی (مطالعه میدانی) و کمی (اعتبارسنجی مدل) و در کل در ۲ مرحله انجام گرفت.

مرحله اول (مطالعه میدانی): مشارکت کنندگان در این بخش شامل صاحب نظران کسب و کارهای گردشگری ورزشی، خبرگان مدیریت ورزشی کشور بود. معیارهای ورود مشارکت کنندگان به بخش کیفی پژوهش شامل داشتن مدرک دکتری در رشته‌های مرتبط با مدیریت ورزشی، گردشگری یا حوزه‌های نزدیک، برخورداری از حداقل پنج سال سابقه فعالیت تخصصی یا اجرایی مرتبط، داشتن تجربه مستقیم در زمینه گردشگری ورزشی یا ورزش‌های ماجراجویانه، آشنایی با ظرفیت‌های طبیعی و جاذبه‌های گردشگری، برخورداری از تجربه در زمینه توسعه یا مدیریت کسب‌وکارهای ورزشی و گردشگری، آشنایی با چالش‌ها و الزامات توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه و آمادگی برای شرکت در مصاحبه و ارائه اطلاعات تخصصی بود که از طریق نمونه‌گیری هدفمند از نوع ملاکی، در مجموع ۱۰ متخصص برای شرکت در مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته انتخاب شدند. نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت.

مرحله دوم (اعتبارسنجی کمی): جامعه آماری این بخش را کلیه اساتید مدیریت ورزشی و مدیران سازمان‌های مرتبط و دانشجویان تحصیلات تکمیلی مرتبط با موضوع و فعال در حوزه صنعت گردشگری ورزشی بودند. طبق روش توان نمونه ۲۰۱ نفر شرکت کننده با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده برای اطمینان از نمایندگی متناسب انتخاب شدند. روش‌های اندازه‌گیری در پژوهش حاضر نیز به قرار زیر بود:

۱- پروتکل مصاحبه نیمه ساختار یافته: ابزار گردآوری اطلاعات در این بخش مصاحبه با صاحب‌نظران و خبرگان است. برای تعیین روایی صوری و محتوایی پروتکل مصاحبه‌ها از نظر متخصصان و ضریب توافقی استفاده شد. روایی موردنظر در این تحقیق، روایی در محتوا است که با عنایت بر نظرخواهی از استادان راهنما، مشاور، متخصصان و خبرگان، صاحب‌نظران مدیریت ورزشی و حوزه کسب و کارهای گردشگری ورزشی آشنا به موضوع مورد تعقیق، مورد تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی مصاحبه با روش توافق درون موضوعی دو کدگذار (ارزیاب)، از یک دانشجوی مقطع دکتری درخواست گردید تا به‌عنوان همکار پژوهش (کدگذار) در پژوهش مشارکت کند. سپس محقق به همراه این همکار پژوهش، تعداد سه مصاحبه را کدگذاری نمود و درصد توافق درون موضوعی که به‌عنوان شاخص پایایی تحلیل به کار می‌رود. پایایی بین کدگذاران برای مصاحبه‌های انجام گرفته در این تحقیق برابر ۸۳ درصد است. با توجه به اینکه این میزان پایایی بیشتر از ۶۰ درصد است، قابلیت اعتماد کدگذاری‌ها مورد تأیید است. برای بررسی روایی و پایایی در مرحله کیفی، از مفهوم قابلیت اعتماد گویا و لینکن (۱۹۸۱) که در برگزیده مجموعه‌ای از معیارها یا شاخص‌ها، شامل قابلیت اعتبار یا مقبول بودن (جایگزینی برای مفهوم کمی روایی درونی)، قابلیت انتقال یا انتقال‌پذیری (جایگزینی برای مفهوم کمی روایی بیرونی)، قابلیت اطمینان یا سازگاری (جایگزینی برای مفهوم کمی پایایی) و قابلیت تأیید یا بی‌طرفی (جایگزینی برای مفهوم کمی عینیت) است؛ استفاده شد. در این زمینه به‌منظور دستیابی به هریک از شاخص‌ها، فعالیت‌هایی انجام گرفت. برای تأمین و تضمین شاخص مقبول بودن تلاش شد تا محقق با مطالعات عمیق و اشراف نظر با مسئله پژوهش مواجهه شود و از طرف دیگر محقق تلاش کرد در تمامی مصاحبه‌ها چارچوب موضوعی را رعایت کرده و جست‌وجوکننده و گردآورنده برای داده‌ها باشد. همچنین برای حصول اطمینان از روایی پژوهش، یعنی دقیق بودن یافته‌های به دست آمده از روش بررسی توسط اعضای (مصاحبه شوندگان) استفاده شد. از کلیه مصاحبه‌شوندگان درخواست شد تا کدهای استخراج شده از مصاحبه‌ها را بازبینی و نظر خود را در ارتباط با آن‌ها ابراز نمایند که به جز چند مورد که به اصلاح جزئی نیاز بود در سایر موارد کدها تأیید شد. برای تحقق شاخص انتقال‌پذیری تلاش شد تا تحلیل داده‌های مصاحبه چند بار تکرار شود تا از سوگیری و سهل‌انگاری ممانعت

شود. بعد از انجام بخش کیفی تحقیق و شناسایی مؤلفه‌های گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی برای اعتبارسنجی چارچوب حاصل از بخش کیفی پژوهش از طریق نظرسنجی از اساتید مدیریت ورزشی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد، این پرسشنامه براساس چارچوب که از داده‌های کیفی استخراج صورت‌بندی و طراحی گردید که دارای ۵۷ سؤال بود که با طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (۱- کاملاً مخالفم، ۲- مخالفم، ۳- نظری ندارم، ۴- موافقم و ۵- کاملاً موافقم) تنظیم شد.

به منظور احتساب پایایی پرسشنامه محقق ساخته، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد. تعداد متخصصین ۱۱ نفر بود؛ CVR تمامی سؤالات برابر یا بیشتر از مقدار بحرانی (۰/۶۲) هستند، بنابراین هیچ یک از سؤالات نیاز به بازبینی ندارند همچنین CVI تمامی مقادیر برابر یا بیشتر از ۰/۸۰ هستند که نشان دهنده مناسب بودن ارتباط سؤالات با اهداف تحقیق است. تجزیه و تحلیل دقیق داده‌های بخش کیفی، از روش تحلیل مضمون و با چارچوب کدگذاری الگو سامان یافت. در این روش، در ابتدا چارچوبی اولیه برای تحلیل بر اساس مبانی نظری و هدف‌های پژوهش طراحی شد، اما این چارچوب در طول فرایند تحلیل بازبینی و اصلاح گردید. به عبارت دیگر، کدگذاری به صورت باز و تطبیقی انجام شد تا هم به داده‌ها وفادار باشد و هم انسجام نظری حفظ شود. این رویکرد امکان تحلیل انعطاف‌پذیر، عمقی و هم‌زمان نظام‌مند داده‌ها را فراهم ساخت و موجب شد یافته‌ها از پشتوانه نظری و تجربی معتبری برخوردار شوند. در مرحله اول، به واسطه مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، داده‌های میدانی شامل نوارهای صوتی، یادداشت‌های میدانی و مشاهدات ضبط‌شده گردآوری شدند. سپس با دقت تمام، پیاده‌سازی کامل مصاحبه‌ها انجام شد و متن حاصل از چند نوبت شنیدن و مرور فایل‌های صوتی تهیه گردید. در مرحله آشنایی با داده‌ها، محتوای مصاحبه‌ها چندین بار خوانده شد تا پژوهشگر درک عمیقی از فضای معنایی آن‌ها به دست آورد. در ادامه، کدگذاری اولیه آغاز شد؛ به این معنا که عبارات و بخش‌های معنادار متن، به صورت کدهای مفهومی مشخص علامت‌گذاری شدند. این کدها نمایانگر مفاهیم کلیدی در بیانات مشارکت‌کنندگان بودند. در مرحله بعد، کدهای مشابه با یکدیگر مقایسه و دسته‌بندی شدند تا مضامین اولیه شکل بگیرند. این مضامین، نشان‌دهنده مفاهیمی پرتکرار و برجسته در متن بودند. با ترکیب مضامین اولیه و تحلیل محتوای آن‌ها، مضامین فرعی استخراج شدند؛ این مضامین سطح تحلیلی بالاتری داشتند و به طبقه‌بندی منطقی مفاهیم کمک کردند. در گام نهایی، مضامین فرعی در قالب مضامین اصلی سازماندهی شدند که ساختار کلی و ابعاد نظری پدیده مورد مطالعه را ترسیم کردند.

جهت اطمینان بیشتر از اعتبار الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی برآمده از رویکرد حداقل مربعات جزئی اقدام به اعتباریابی کمی الگوی تدوین شده شد. این روش با استفاده از نرم‌افزار Smart pls^۳، با اتکا بر رویکرد تحلیل عاملی تأییدی انجام شد. همچنین لازم به ذکر است، این روش به علت عدم حساسیت به حجم نمونه و نرمال بودن توزیع داده‌ها بر لیزرل و ایموس ارجحیت دارد. هدف اصلی از بهره‌گیری از تحلیل عاملی تأییدی تعیین میزان توان مدل عاملی از پیش تعریف‌شده با مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده شده است. به عبارت دیگر، این روش در صدد تعیین این موضوع است که آیا تعداد عامل‌هایی که شناسایی شده است، با آنچه که بر اساس تئوری و مدل نظری انتظار می‌رفت، انطباق دارد؟ در واقع، تحلیل عاملی تأییدی، به آزمون میزان انطباق و هم‌نمایی بین سازه‌ی کشف شده در مرحله کیفی و سازه‌ی تجربی پژوهش می‌پردازد. در روش حداقل مربعات جزئی، دو مدل آزمون می‌شود. مدل بیرونی که هم ارز مدل اندازه‌گیری و مدل درونی که هم ارز مدل ساختاری در مدل‌های مبتنی بر کوواریانس است. بر این اساس، ابتدا مدل ارائه شده از طریق تحلیل روایی و پایایی بررسی و سپس به وسیله برآورد ضریب مسیر بین متغیرها و تعیین شاخص‌های برازش، الگو مورد آزمون قرار گرفت.

یافته‌ها

نمونه پژوهشی در بخش کیفی شامل ۱۱ نفر و در بخش کمی شامل ۲۰۱ نفر بود. شاخص‌های توصیفی در قالب فراوانی و درصد فراوانی مربوط به سن، جنسیت وضعیت تأهل و سطح تحصیلات به تفکیک برای هر دو بخش کیفی و کمی در جدول ارائه شده است.

جدول ۱. شاخص های توصیفی شرکت کنندگان در دو بخش کیفی ($N=10$) و کمی پژوهش ($N=201$)

متغیر	شاخص	بخش کیفی	بخش کمی
		فراوانی	فراوانی
		درصد	درصد
سن	زیر ۳۰ سال	-	۴۸
	۳۰ الی ۴۰ سال	۲	۷۲
	بالای ۴۰ سال	۹	۸۱
جنسیت	زن	۴	۳۶/۳۷
	مرد	۷	۶۳/۶۳
سطح تحصیلات	دانشجو/کارشناسی	-	۵۶
	دانشجو/کارشناسی ارشد	-	۱۳۸
	دانشجو/دکتری	۱۰	۷

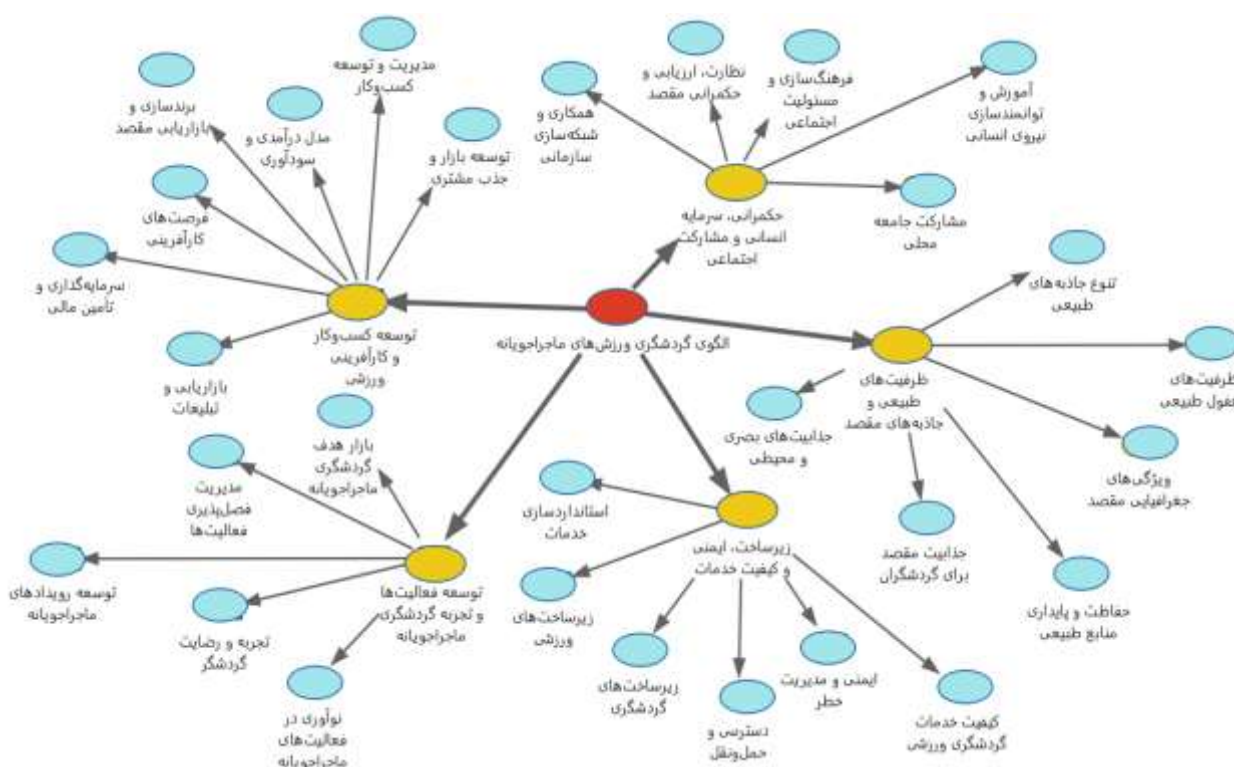
در گام اول، از مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۰ نفر به شکل حضوری انجام پذیرفت. سؤالات، اهداف و مفاهیم الگو، قبل از مصاحبه به اطلاع شرکت کنندگان رسیده شد. مصاحبه ها تا اشباع نظری داده ها ادامه یافت و پس از تحلیل محتوا، مؤلفه های نهایی الگو مشخص شدند. در کدگذاری باز، مضامین مصاحبه ها استخراج شد. در گام دوم، عوامل به دست آمده از منابع کتابخانه ای و نظرات خبرگان ادغام و موارد تکراری و مشابه حذف شد. پس از تعیین روایی عامل های استخراج شده از روش خبره سنجی به سبک لاوش توسط ۱۵ نفر از متخصصین استفاده گردید و تمام مؤلفه ها تأیید شد.

جدول ۲. عامل ها و مؤلفه های نهایی به دست آمده از ادغام و تطبیق منابع کتابخانه ای و مصاحبه

کد گزینشی	کد محوری	کدهای باز
ظرفیت های طبیعی و جاذبه های مقصد	تنوع جاذبه های طبیعی و ویژگی های جغرافیایی مقصد	کوهستان؛ دره های طبیعی؛ رودخانه ها؛ آبشارها؛ غارها؛ جنگل ها؛ دریاچه ها
جاذبه های مقصد		موقعیت جغرافیایی؛ ارتفاع منطقه؛ توپوگرافی؛ تنوع اقلیمی؛ دسترسی مکانی؛ پراکندگی جاذبه ها؛ مجاورت جاذبه ها
جاذبیت های بصری و محیطی		زیبایی طبیعی؛ چشم اندازهای طبیعی؛ بکر بودن محیط؛ تنوع زیستی؛ پوشش گیاهی؛ حیات وحش؛ ارزش اکولوژیک
ظرفیت های مغفول طبیعی		جاذبه های ناشناخته؛ مناطق کمتر توسعه یافته؛ مسیرهای جدید؛ نقاط کمتر معرفی شده؛ منابع بهره برداری نشده؛ ظرفیت های محلی؛ فرصت های طبیعت گردی
جاذبیت مقصد برای گردشگران		تنوع تجربه؛ هیجان سفر؛ تجربه متفاوت؛ اصالت مقصد؛ جاذبیت فصلی؛ خاطره انگیزی؛ رضایت گردشگر
حفاظت و پایداری منابع طبیعی		حفاظت محیط زیست؛ ظرفیت برد؛ کنترل تخریب؛ مدیریت پسماند؛ کاهش آلودگی؛ استفاده مسئولانه؛ آموزش محیط زیستی
زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات	زیرساخت های ورزشی	تجهیزات تخصصی؛ مسیرهای استاندارد؛ پایگاه های ورزشی؛ مراکز آموزشی؛ امکانات استراحت؛ تجهیزات پشتیبانی؛ فضاهای تمرینی
	زیرساخت های گردشگری	اقامتگاه؛ مراکز پذیرایی؛ سرویس های بهداشتی؛ مراکز اطلاع رسانی؛ تابلوهای راهنما؛ پارکینگ؛ امکانات رفاهی
دسترسی و حمل و نقل		کیفیت جاده ها؛ حمل و نقل عمومی؛ حمل و نقل تخصصی؛ مسیر دسترسی؛ خدمات انتقال؛ دسترسی اضطراری؛ کاهش زمان سفر
ایمنی و مدیریت خطر		ارزیابی خطر؛ تجهیزات ایمنی؛ امداد تخصصی؛ بیمه گردشگران؛ مدیریت حوادث؛ پایش شرایط جوی؛ دستورالعمل اضطراری
استانداردسازی خدمات		استاندارد تجهیزات؛ استاندارد مسیرها؛ استاندارد خدمات؛ صلاحیت مربیان؛ گواهی تخصصی؛ کنترل کیفیت؛ نظارت فنی

کیفیت خدمات گردشگری ورزشی	پاسخگویی؛ سرعت ارائه خدمات؛ قابلیت اعتماد؛ رفتار حرفه‌ای؛ خدمات متناسب با نیاز؛ رضایت مشتری؛ تجربه مطلوب
توسعه فعالیت‌ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه	تنوع ورزش‌های ماجراجویانه طراحی محصولات گردشگری ورزشی توسعه رویدادهای ماجراجویانه
	کوهنوردی؛ صخره‌نوردی؛ دره‌نوردی؛ غارنوردی؛ رفتینگ؛ پاراگلایدر؛ دوچرخه‌سواری کوهستان بسته‌های ماجراجویانه؛ تورهای ترکیبی؛ برنامه‌های چندروزه؛ مسیرهای موضوعی؛ تورهای خانوادگی؛ برنامه‌های گروهی؛ تجربه‌های اختصاصی
	مسابقات طبیعت‌محور؛ جشنواره‌های ورزشی؛ رویدادهای محلی؛ رقابت‌های تیمی؛ رویدادهای فصلی؛ برنامه‌های آموزشی؛ رویدادهای مناسبتی
تجربه و رضایت گردشگر	هیجان ورزشی؛ یادگیری مهارت؛ تعامل با طبیعت؛ احساس موفقیت؛ تجربه ایمن؛ رضایت از خدمات؛ تمایل به بازگشت
نوآوری در فعالیت‌های ماجراجویانه	فعالیت‌های جدید؛ ترکیب ورزش و گردشگری؛ استفاده از فناوری؛ طراحی تجربه نو؛ مسیرهای خلاقانه؛ خدمات شخصی‌سازی‌شده؛ روش‌های جدید ارائه خدمات
بازار هدف گردشگری ماجراجویانه	جوانان؛ خانواده‌ها؛ ورزشکاران؛ گردشگران خارجی؛ گروه‌های تخصصی؛ علاقه‌مندان طبیعت؛ گردشگران ماجراجو
مدیریت فصل‌پذیری فعالیت‌ها	برنامه‌های تابستانی؛ برنامه‌های زمستانی؛ فعالیت‌های چهار فصل؛ تنوع تقویم گردشگری؛ مدیریت دوره‌های کم‌تقاضا؛ رویدادهای فصلی؛ تنظیم ظرفیت فصلی
توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی	فرصت‌های کارآفرینی سرمایه‌گذاری و تأمین مالی بازاریابی و تبلیغات
	شناسایی فرصت‌ها؛ ایجاد کسب‌وکار جدید؛ خدمات مربیگری؛ اجاره تجهیزات؛ فروش بسته‌های گردشگری؛ مشاغل محلی؛ خدمات تخصصی
	سرمایه‌گذاری خصوصی؛ تسهیلات بانکی؛ حمایت دولتی؛ سرمایه اولیه؛ جذب سرمایه‌گذار؛ مشارکت مالی؛ کاهش هزینه راه‌اندازی
	تبلیغات دیجیتال؛ شبکه‌های اجتماعی؛ معرفی جاذبه‌ها؛ تبلیغات دهان‌به‌دهان؛ بازاریابی هدفمند؛ تولید محتوای تصویری؛ تبلیغات محلی
برندسازی و بازاریابی مقصد	هویت مقصد؛ برند گردشگری؛ تصویر مقصد؛ تمایز مقصد؛ شهرت مقصد؛ نشان تجاری؛ اعتبار خدمات
توسعه بازار و جذب مشتری	شناسایی مشتری؛ بخش‌بندی بازار؛ جذب گردشگر داخلی؛ جذب گردشگر خارجی؛ بازارهای جدید؛ حفظ مشتری؛ افزایش تقاضا
مدل درآمدی و سودآوری	قیمت‌گذاری؛ فروش بسته‌ها؛ اجاره تجهیزات؛ درآمد رویدادها؛ تنوع درآمد؛ کاهش هزینه عملیاتی؛ سودآوری
مدیریت و توسعه کسب‌وکار	برنامه‌ریزی کسب‌وکار؛ مدیریت مالی؛ مدیریت منابع انسانی؛ مدیریت خدمات؛ ارزیابی عملکرد؛ توسعه سازمانی؛ نوآوری کسب‌وکار
سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی	سیاست‌گذاری گردشگری؛ برنامه‌ریزی منطقه‌ای؛ تعیین اهداف؛ اولویت‌بندی سرمایه‌گذاری؛ برنامه توسعه مقصد؛ تدوین راهبرد؛ پایش برنامه‌ها
حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی	همکاری و شبکه‌سازی سازمانی مشارکت جامعه محلی
	همکاری نهاد ورزش؛ همکاری نهاد گردشگری؛ مشارکت شهرداری؛ همکاری محیط‌زیست؛ تعامل بخش خصوصی؛ شبکه‌سازی؛ هماهنگی سازمانی
	مشارکت ساکنان؛ اشتغال محلی؛ آموزش جامعه؛ دانش بومی؛ مشارکت تصمیم‌گیری؛ حمایت از تولیدکنندگان محلی؛ تعلق اجتماعی
آموزش و توانمندسازی نیروی انسانی	آموزش مربیان؛ آموزش راهنمایان؛ آموزش مدیریت؛ مهارت‌های فنی؛ کمک‌های اولیه؛ آموزش بازاریابی؛ شایستگی حرفه‌ای
فرهنگ‌سازی و مسئولیت اجتماعی	ترویج ورزش ماجراجویانه؛ آگاهی عمومی؛ آموزش گردشگران؛ فرهنگ ایمنی؛ سفر مسئولانه؛ حفاظت اجتماعی؛ مسئولیت‌پذیری
نظارت، ارزیابی و حکمرانی مقصد	نظارت خدمات؛ ارزیابی رضایت؛ پایش ایمنی؛ کنترل تجهیزات؛ ارزیابی کسب‌وکار؛ نظارت محیط‌زیستی؛ اصلاح فرایندها

نتایج حاصل از کدگذاری کیفی نشان داد که الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه را می‌توان در پنج حوزه اصلی شامل ظرفیت‌های طبیعی و جاذبه‌های مقصد، زیرساخت و ایمنی، توسعه فعالیت‌ها و تجربه گردشگری، توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی، و حکمرانی و مشارکت اجتماعی سازمان‌دهی کرد. در این ساختار، ۳۲ کد محوری از مجموع کدهای باز استخراج شد که ابعاد مختلف پدیده مورد مطالعه را پوشش می‌دهد. یافته‌ها نشان می‌دهد بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی زمانی می‌تواند به توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه منجر شود که زیرساخت‌های ورزشی و گردشگری، الزامات ایمنی و استانداردهای ارائه خدمات نیز فراهم باشد. تنوع فعالیت‌های ماجراجویانه، طراحی محصولات گردشگری و ارتقای تجربه گردشگر نیز از عناصر مهم الگو محسوب می‌شوند. در حوزه کسب‌وکار، فرصت‌های کارآفرینی، سرمایه‌گذاری، بازاریابی، توسعه بازار، مدل درآمدی و مدیریت کسب‌وکار مورد تأکید قرار گرفت. یافته‌ها در سطح کلان، نقش سیاست‌گذاری، همکاری بین‌سازمانی، مشارکت جامعه محلی و توانمندسازی نیروی انسانی را در شکل‌گیری این الگو برجسته می‌کند. در نتیجه، گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه پدیده‌ای چندبعدی است که تحقق آن به هماهنگی ظرفیت‌های طبیعی، الزامات ورزشی و گردشگری، سازوکارهای کسب‌وکار و ساختارهای پشتیبان وابسته است.

شکل ۱. الگوی پیشنهادی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور

جهت بررسی نهایی اعتبار الگوی پیشنهادی، خلاصه الگو و پرسش‌هایی راجع به آن برای ۱۵ نفر از اساتید و خبرگان علوم ورزشی که می‌توانستند در این زمینه داوری کنند ارسال شد. این افراد شامل اساتید دانشگاه و متخصصان گردشگری ورزشی بودند. پرسشنامه شامل نظرخواهی از متخصصان درخصوص اعتبارسنجی درباره سوالات و مولفه‌ها، در سه گزینه زیاد، متوسط و کم بود. بررسی اعتبار نهایی الگوی پیشنهادی، از فرمول نسبت روایی محتوا و مقدار تعیین شده در جدول لاوشه براساس تعداد مشارکت‌کنندگان در آزمون استفاده شد. با توجه به تعداد مشارکت‌کنندگان (۱۵ نفر) و بر اساس مقادیر جدول لاوشه، سؤالاتی که مقدار نسبت روایی محتوای آن‌ها بیشتر از ۰/۴۹ بود، مورد قبول واقع شدند. کلیه سؤالات نمره روایی بیشتری از مقدار تعیین شده در جدول لاوشه را به خود اختصاص دادند. نتایج اعتبارسنجی الگوی پیشنهادی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه به تفکیک هر مولفه در جدول زیر آمده است. مطابق با نتایج ارائه شده در جدول فوق، میانگین ضریب لاوشه بدست آمده برای کل سؤالات الگوی پیشنهادی نیز $CVR = 974$ برآورد شد، بنابراین اعتبار الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه معتبر شناخته شد.

جدول ۳. جدول لاوشه (نسبت روایی محتوا)

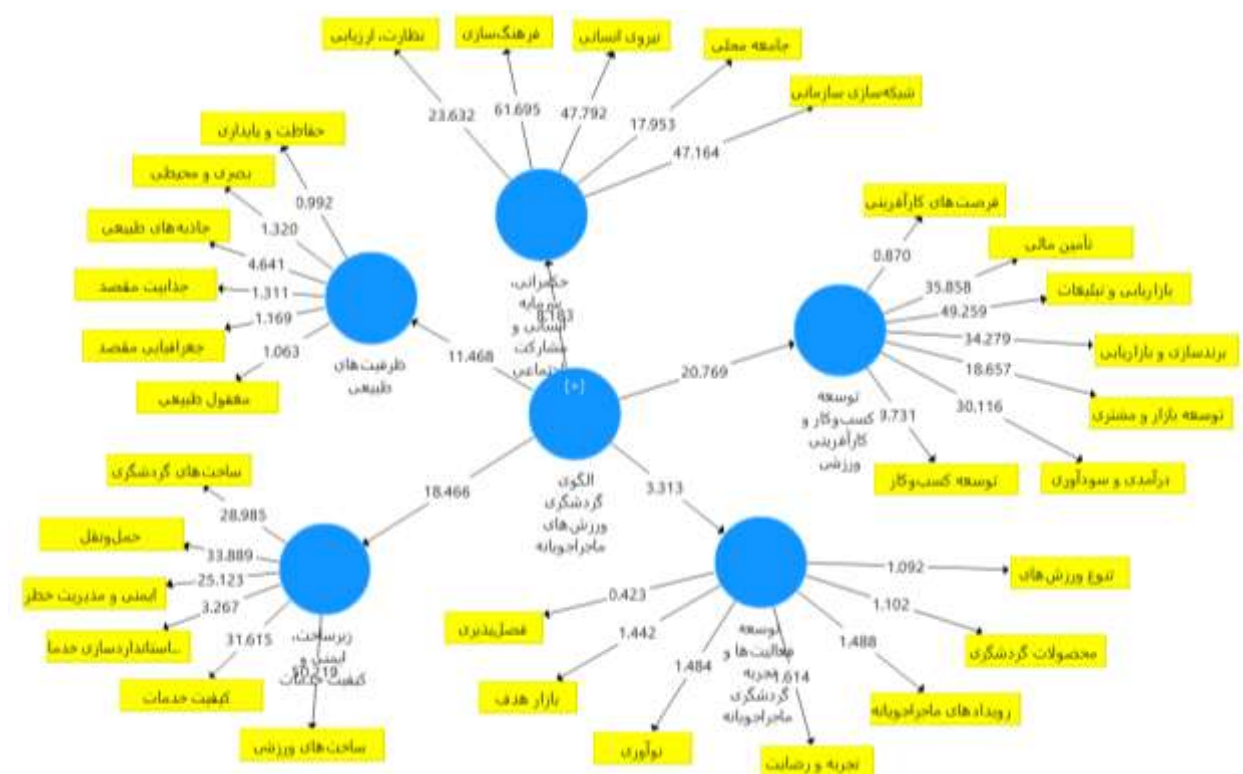
مؤلفه های الگوی گردشگری ورزش های ماجراجویانه	فراوانی و درصد فراوانی		CVR
	زیاد	متوسط	کم
ظرفیت های طبیعی و جاذبه های مقصد	۱۵ نفر (۱۰۰ درصد)	-	۱
زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات	۱۵ نفر (۱۰۰ درصد)	-	۱
توسعه فعالیت ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه	۱۴ نفر (۹۳ درصد)	۱ نفر (۷ درصد)	۰/۸۷
توسعه کسب و کار و کارآفرینی ورزشی	۱۵ نفر (۱۰۰ درصد)	-	۱
حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی	۱۵ نفر (۱۰۰ درصد)	-	۱

مدل یابی معادلات ساختاری با رویکرد مبتنی بر واریانس یا رویکرد حداقل مربعات جزئی به عنوان دومین نسل از روش های مدل یابی می باشد. این رویکرد، بر خلاف رویکرد مبتنی بر کواریانس، وابستگی کمتری به حجم نمونه، در سطح سنجش متغیرها و نرمال بودن داده های توزیع شده دارد و در این رویکرد نیز بخش ساختاری که نمایانگر روابط بین متغیرهای پنهان یا مکنون و بخش اندازه گیری که نشانگر روابط بین متغیرهای پنهان با نشانگرهایش (گویه ها) به دو صورت مدل ترکیبی و مدل انعکاسی استفاده می شود. به طور کلی، روش تأییدی بعد از مشخص کردن عامل های پیش تجربی، از طریق برازندگی مدل عاملی از پیش تعیین شده، تطابق بهینه ساختارهای عاملی مشاهده شده و نظری را برای مجموعه ای از داده ها آزمون می کند. از این رو، تحلیل عاملی تأییدی، مورد ویژه ای از مدل یابی معادلات ساختاری است که در این بخش سعی شده است که بر اساس این رویکرد، به سؤال اصلی چهارم تحقیق پاسخ مناسب داده شود.

جدول ۴. مقادیر شاخص های وضعیت سازگاری درونی الگوی گردشگری ورزش های ماجراجویانه

مؤلفه	وضعیت سازگاری درونی			
	آلفای کرونباخ	Rho-A	پایایی مرکب	میانگین واریانس مستخرج
ظرفیت های طبیعی و جاذبه های مقصد	۰/۸۸۵	۰/۸۸۹	۰/۹۱۶	۰/۶۸۶
زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات	۰/۹۴۱	۰/۹۴۵	۰/۹۵۴	۰/۷۷۶
توسعه فعالیت ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه	۰/۹۴۱	۰/۹۴۴	۰/۹۵۲	۰/۷۴۲
توسعه کسب و کار و کارآفرینی ورزشی	۰/۸۲۷	۰/۹۰۰	۰/۸۸۸	۰/۶۰۶
حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی	۰/۸۱۵	۰/۸۹۶	۰/۸۷۵	۰/۵۸۰

بر اساس نتایج جدول فوق، مقادیر ضریب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب بیشتر از ۰/۷ و همچنین، شاخص (AVE) نیز عددی بیشتر از ۰/۵ محاسبه شده اند؛ در نتیجه می توان گفت که پایایی و روایی همگرا در خصوص تمام مؤلفه های الگوی گردشگری ورزش های ماجراجویانه از وضعیت مناسب برخوردارند.

شکل ۲. ارزیابی مدل پیشنهادی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب

کشور در حالت معناداری

جهت بررسی برازش مدل از شاخص نیکویی برازش (GOF) استفاده شد. معیار ارتباط پیش بین، که توسط استون (۱۹۷۴) معرفی شد، قدرت پیش بینی مدل را مشخص می‌سازد. نتایج به دست آمده از شاخص نیکویی برازش در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۵. برازش کلی الگوی در خصوص الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه

عنصر	communalities	R Squares	GOF
ظرفیت‌های طبیعی و جاذبه‌های مقصد	۰/۰۹۷	۰/۷۷۳	۰/۱۹۳
زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات	۰/۰۸۱	۰/۹۳۱	۰/۱۹۴
توسعه فعالیت‌ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه	۰/۱۱۳	۰/۸۹۶	۰/۲۲۴
توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی	۰/۱۰۸	۰/۸۰۲	۰/۲۰۸
حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی	۰/۰۸۶	۰/۷۹۹	۰/۱۸۵

همانطور یافته‌ها در جدول ۵ نشان می‌دهد متغیرهای درونزا قابلیت پیش‌بینی قوی مدل را دارد و مدل از برازش مناسبی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف طراحی و اعتبارسنجی الگوی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه با رویکرد توسعه کسب‌وکار ورزشی و جاذبه‌های طبیعی در استان‌های غرب کشور انجام شد. نتایج مرحله کیفی نشان داد که ساختار الگوی پیشنهادی را می‌توان در پنج مؤلفه اصلی شامل «ظرفیت‌های طبیعی و جاذبه‌های مقصد»، «زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات»، «توسعه فعالیت‌ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه»، «توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی» و «حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی» سازمان‌دهی کرد. در

مجموع، ۳۲ مضمون محوری از داده‌های کیفی استخراج شد که مجموعه‌ای از ابعاد طبیعی، مدیریتی، زیرساختی، اقتصادی، اجتماعی و تجربی گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه را پوشش می‌داد. همچنین، نتایج بخش کمی نشان داد که سازه‌های الگو از پایداری و روایی همگرایی مطلوبی برخوردار بودند؛ به‌طوری‌که ضرایب آلفای کرونباخ و پایداری مرکب برای همه سازه‌ها بالاتر از مقادیر قابل قبول و میانگین واریانس استخراج‌شده نیز بیش از ۰.۵۰ بود. افزون بر این، مقادیر ضریب تعیین بین ۰.۷۷۳ تا ۰.۹۳۱ قرار داشت و شاخص برازش کلی الگو در حدود ۰.۲۰۰ گزارش شد که در مجموع از قابلیت تبیین و برازش مناسب ساختار پیشنهادی حمایت می‌کند. این نتایج نشان می‌دهد که توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه در استان‌های غرب کشور، پدیده‌ای چندبعدی است و دستیابی به آن مستلزم تعامل هماهنگ میان منابع طبیعی، زیرساخت‌ها، کیفیت تجربه، ظرفیت اقتصادی و سازوکارهای نهادی است.

نخستین مؤلفه الگو، یعنی ظرفیت‌های طبیعی و جاذبه‌های مقصد، نشان داد که منابع طبیعی و ویژگی‌های جغرافیایی بستر اولیه و اساسی توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه را تشکیل می‌دهند. تنوع کوهستان‌ها، دره‌ها، رودخانه‌ها، آبشارها، غارها، جنگل‌ها، دریاچه‌ها، چشم‌اندازها و ظرفیت‌های کمتر شناخته‌شده می‌تواند زمینه توسعه مجموعه متنوعی از فعالیت‌های ماجراجویانه را فراهم کند. این یافته با نتایج مطالعه Wang و Yang همسو است که نشان دادند ارزیابی تناسب مقاصد برای گردشگری ماجراجویانه باید بر اساس ترکیبی از ویژگی‌های توپوگرافیک، جغرافیایی، دسترسی، شرایط طبیعی و ظرفیت محیطی انجام شود (Wang & Yang, 2021). همچنین، یافته حاضر با مطالعه Sudiana و همکاران مطابقت دارد که بر نقش منابع طبیعی در شکل‌دهی و تقویت مقاصد گردشگری ورزشی تأکید کردند و نشان دادند استفاده هدفمند از منابع طبیعی می‌تواند مبنای ایجاد مزیت مقصد باشد Hofmann (Sudiana et al., 2024) و همکاران نیز نشان دادند که طبیعت، چشم‌انداز و کیفیت محیط مقصد از عناصر مهم در ارزیابی گردشگران ورزشی از مقصد هستند (Hofmann et al., 2025). از این منظر، جاذبه طبیعی نباید صرفاً به‌عنوان یک منبع منفعل در نظر گرفته شود، بلکه باید به‌عنوان سرمایه راهبردی مقصد شناخته شود که با برنامه‌ریزی، معرفی، حفاظت و پیوند با فعالیت‌های ورزشی می‌تواند ارزش اقتصادی و گردشگری ایجاد کند.

این یافته با نتایج مطالعات داخلی نیز همخوانی دارد. بررسی ظرفیت گردشگری ماجراجویانه در آذربایجان غربی نشان داده است که تنوع اقلیمی و منابع طبیعی این استان ظرفیت بالایی برای توسعه فعالیت‌های ماجراجویانه دارد (Sardari Rad, 2017). Khezr نیز در مطالعه استان کرمانشاه وجود ظرفیت‌های طبیعی و جغرافیایی را از عوامل اصلی امکان‌پذیری گردشگری مبتنی بر ورزش‌های ماجراجویانه معرفی کرد (Sardari Rad, 2020). همچنین، Majidi و Moharramzadeh در بررسی توسعه ورزش‌های ماجراجویانه در سندج نشان دادند که منابع طبیعی و فرصت‌های محیطی می‌توانند پایه تدوین راهبردهای توسعه‌ای این حوزه باشند (Majidi & Moharramzadeh, 2016). این نتایج نشان می‌دهد استان‌های غرب کشور از نظر دارایی‌های طبیعی دارای مزیت اولیه هستند، اما تبدیل این مزیت طبیعی به مزیت رقابتی مستلزم شناسایی علمی جاذبه‌ها، اولویت‌بندی مناطق، تعیین فعالیت مناسب برای هر محیط و رعایت ظرفیت تحمل اکولوژیکی است. در همین راستا، یافته‌های Mohammadi Dehcheshmeh و Daripour نیز اهمیت تلفیق ظرفیت‌های مکانی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای را در توسعه مبتنی بر گردشگری تأیید می‌کند (Mohammadi Dehcheshmeh & Daripour, 2016).

دومین مؤلفه الگو، زیرساخت، ایمنی و کیفیت خدمات بود. نتایج نشان داد وجود زیرساخت‌های ورزشی، زیرساخت‌های گردشگری، دسترسی و حمل‌ونقل مناسب، مدیریت خطر، استانداردسازی و کیفیت خدمات، شرط لازم برای تبدیل منابع طبیعی به محصول قابل عرضه گردشگری است. این یافته با مطالعه Zhao و همکاران همسو است که نشان دادند توسعه یکپارچه خدمات گردشگری ورزشی وابسته به ارتباط متقابل محیط، زیرساخت، خدمات و ظرفیت‌های مدیریتی است و ضعف در هر یک از این اجزا می‌تواند عملکرد کل مقصد را محدود کند (Zhao et al., 2023). همچنین، Nyikana و Tichaawa تأکید کردند که گردشگری ورزشی پایدار نیازمند توسعه هم‌زمان زیرساخت، همکاری میان ذی‌نفعان و ایجاد چارچوب هماهنگ مدیریتی است Huang (Nyikana & Tichaawa, 2024). نیز زیرساخت، ویژگی‌های مقصد، بازار، محصولات و پایداری را از اجزای اصلی توسعه گردشگری ورزشی معرفی کرده است (Huang, 2022).

اهمیت ایمنی در یافته‌های پژوهش را می‌توان با ماهیت فعالیت‌های ماجراجویانه توضیح داد. در این نوع گردشگری، گردشگر به‌طور آگاهانه در فعالیت‌هایی وارد می‌شود که درجانی از هیجان و ریسک ادراک‌شده دارند؛ اما این امر به معنای پذیرش ریسک کنترل‌نشده نیست. مدیریت خطر، استاندارد تجهیزات، آموزش مربیان، وجود امکانات امداد و

نجات، پایش شرایط جوی و تدوین دستورالعمل‌های اضطراری، بخشی از کیفیت اصلی محصول گردشگری ماجراجویانه محسوب می‌شود. نتایج Rasoolimanesh نشان داده است که مدیران پروژه‌های گردشگری ورزشی فعال با ریسک‌های مختلف عملیاتی و محیطی مواجه‌اند و توان مدیریت این ریسک‌ها بر موفقیت پروژه اثرگذار است (Ghafouri, 2022). Rasoolimanesh نیز بر حساسیت‌های عملیاتی و ضرورت توجه به ایمنی در گردشگری ماجراجویانه تأکید داشته است (Ghafouri, 2018). بنابراین، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد توسعه مقصد بدون ایجاد ساختار نظام‌مند مدیریت خطر می‌تواند علاوه بر کاهش رضایت گردشگر، اعتبار مقصد و پایداری کسب‌وکارها را نیز تهدید کند.

کیفیت خدمات نیز در این مؤلفه جایگاه ویژه‌ای داشت. این یافته با نتایج Darko و همکاران همسو است که نشان دادند کیفیت خدمات در گردشگری ورزشی دارای ابعاد چندگانه است و نحوه ارائه خدمات، قابلیت اعتماد، پاسخ‌گویی و عملکرد کلی ارائه‌دهندگان در ارزیابی گردشگران مؤثر است (Darko et al., 2023). همچنین، Hassan نشان داد که تصویر مثبت مقصد می‌تواند با تمایل به بازدید مجدد و توصیه مقصد مرتبط باشد (Hassan, 2022). بر این اساس، می‌توان استدلال کرد که توسعه گردشگری ماجراجویانه در استان‌های غرب کشور تنها با ایجاد مسیر یا فراهم کردن تجهیزات محقق نمی‌شود، بلکه مجموعه کامل سفر، از دسترسی و رزرو تا اجرای فعالیت، اقامت، برخورد کارکنان، خدمات پشتیبان و مدیریت پس از تجربه، باید با استاندارد مطلوب ارائه شود.

سومین مؤلفه الگو، توسعه فعالیت‌ها و تجربه گردشگری ماجراجویانه بود. نتایج نشان داد تنوع ورزش‌های ماجراجویانه، طراحی محصولات ترکیبی، توسعه رویدادها، ایجاد رضایت و تجربه مثبت، نوآوری در فعالیت‌ها، تعیین بازار هدف و مدیریت فصل‌پذیری از عناصر اساسی این حوزه هستند. این یافته با مطالعه Ponte و همکاران همسو است که نشان دادند انتظارات و ارزیابی گردشگران از تجربه ماجراجویانه نقش مهمی در کیفیت کلی سفر دارد (Ponte et al., 2021). همچنین، Xu و Zhu نشان دادند تجربه گردشگران تازه‌کار در فعالیت‌های ماجراجویانه تحت تأثیر هیجان، درگیری با فعالیت و تجربه بازی‌گونه قرار دارد (Zhu & Xu, 2022). بنابراین، ارزش گردشگری ماجراجویانه تنها از حضور در مقصد ناشی نمی‌شود، بلکه در فرایند مشارکت فعال گردشگر و احساس هیجان، یادگیری، موفقیت، کشف و تعامل با محیط شکل می‌گیرد.

نتایج مطالعه Dimitrovski و همکاران نیز از این تفسیر حمایت می‌کند؛ آنان نشان دادند تجربه فعالیتی مانند رفتینگ می‌تواند فراتر از یک فعالیت ورزشی ساده، به تجربه‌ای تحول‌آفرین و عاطفی برای گردشگر تبدیل شود (Pawid, 2022). Dimitrovski et al. (2022) نیز نشان داد که گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه می‌تواند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، آموزشی و محیطی داشته باشد و انگیزه‌های گردشگران صرفاً به هیجان محدود نیست (Pawid, 2023). همچنین، Janowski و همکاران با تأکید بر چندبعدی بودن گردشگری ماجراجویانه، نشان دادند تجربه ماجراجویانه حاصل تعامل میان محیط، فعالیت، مهارت، ریسک و ادراک فرد است (Janowski et al., 2021). بنابراین، برای استان‌های غرب کشور ضروری است که سیاست توسعه از «معرفی جاذبه» به «طراحی تجربه» تغییر کند؛ به این معنا که فعالیت‌ها بر اساس سطح مهارت، گروه سنی، فصل، نوع تقاضا و انگیزه گردشگران بسته‌بندی و عرضه شوند.

چهارمین مؤلفه، توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی ورزشی بود. نتایج نشان داد فرصت‌های کارآفرینی، سرمایه‌گذاری و تأمین مالی، بازاریابی، برندسازی مقصد، توسعه بازار، طراحی مدل درآمدی و مدیریت حرفه‌ای کسب‌وکار از ارکان مهم الگوی پیشنهادی هستند. این نتیجه با ادبیات کارآفرینی ورزشی کاملاً همسو است. Pellegrini و همکاران نشان داده‌اند که ورزش می‌تواند بستری برای شکل‌گیری فرصت‌های جدید کارآفرینی و خلق ارزش اقتصادی باشد (Pellegrini et al., 2020). همچنین، González-Serrano و همکاران تأکید کرده‌اند که توسعه صنعت ورزش به وجود اکوسیستم‌های کارآفرینی شامل سیاست‌های حمایتی، سرمایه انسانی، منابع مالی، شبکه‌های کسب‌وکار و زیرساخت‌های مناسب وابسته است (González-Serrano et al., 2021). در پژوهش دیگری نیز فناوری به‌عنوان عاملی مؤثر در حفظ رقابت‌پذیری کسب‌وکارهای کوچک ورزشی شناخته شده است (González-Serrano et al., 2022).

یافته حاضر همچنین با نتایج Hammerschmidt و همکاران مطابقت دارد که نوآوری و خلاقیت را از نیروهای اساسی توسعه کارآفرینی ورزشی معرفی کرده‌اند (Hammerschmidt et al., 2024). در گردشگری ماجراجویانه، این نوآوری می‌تواند در قالب طراحی بسته‌های جدید، استفاده از فناوری، بازاریابی دیجیتال، ارائه خدمات شخصی‌سازی‌شده، برگزاری رویدادهای تخصصی و ترکیب ورزش با فرهنگ و طبیعت محلی نمود پیدا کند. با این حال، ورود کسب‌وکارهای محلی به این صنعت بدون مانع نیست.

Prajulianti و همکاران نشان دادند محدودیت سرمایه، دانش، تجربه و منابع انسانی از مهم‌ترین موانع ورود کارآفرینان محلی به گردشگری ورزشی هستند (Prajulianti et al., 2023). بنابراین، توسعه این بخش باید با حمایت مالی، آموزش مدیریتی، تسهیل مجوزها و ایجاد شبکه میان سرمایه‌گذاران، باشگاه‌ها و فعالان گردشگری همراه باشد. پیوند میان گردشگری ورزشی، کارآفرینی و توسعه محلی نیز در نتایج پژوهش حاضر برجسته است. Vlassas و Daouti نشان دادند گردشگری ورزشی در صورت برخورداری از مدیریت مقصد مناسب می‌تواند به ایجاد فرصت‌های کسب‌وکار و توسعه اقتصاد محلی کمک کند (Morfoulaki et al., 2023). و همکاران نیز گردشگری ورزشی را به‌عنوان یکی از نیروهای بالقوه پایداری مقصد معرفی کردند (Morfoulaki et al., 2023). در نتیجه، توسعه کسب‌وکار ورزشی در استان‌های غرب کشور می‌تواند زمینه ایجاد زنجیره‌ای از فعالیت‌های اقتصادی از جمله تورهای تخصصی، اجاره تجهیزات، آموزش، حمل‌ونقل، اقامت، خدمات غذایی، راهنمایی و فروش محصولات محلی را فراهم کند و از این طریق منافع گردشگری را در سطح جامعه مقصد توزیع نماید.

پنجمین مؤلفه، حکمرانی، سرمایه انسانی و مشارکت اجتماعی بود. نتایج نشان داد سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، همکاری بین‌سازمانی، مشارکت جامعه محلی، آموزش نیروی انسانی، فرهنگ‌سازی و نظام نظارت و ارزیابی برای توسعه پایدار این نوع گردشگری ضروری هستند. این یافته با مطالعه Qiu و همکاران همسو است که نشان دادند گردشگری ورزشی ماهیتی شبکه‌ای و مشارکتی دارد و همکاری بین سازمان‌ها و ذی‌نفعان یکی از عناصر اصلی موفقیت آن است (Qiu et al., 2021). نبود هماهنگی میان سازمان‌های ورزش، گردشگری، محیط‌زیست، مدیریت محلی و بخش خصوصی می‌تواند باعث پراکندگی اقدامات، اتلاف منابع و کاهش اثربخشی برنامه‌ها شود. بنابراین، حکمرانی مؤثر باید بتواند نقش‌ها و مسئولیت‌ها را مشخص کرده و سازوکاری برای همکاری و تصمیم‌گیری مشترک ایجاد کند.

نقش جامعه محلی نیز در این مؤلفه اهمیت دارد. Chumjai نشان داد که مشارکت مردم محلی در فعالیت‌ها و رویدادهای گردشگری ورزشی می‌تواند منافع اقتصادی را به هتل‌ها، رستوران‌ها، خدمات محلی و سایر کسب‌وکارها منتقل کند (Chumjai, 2021). و همکاران نیز تأکید کردند که مشارکت جامعه یکی از عوامل تعیین‌کننده در توسعه گردشگری ورزشی است (Nugraha et al., 2022). بنابراین، مشارکت واقعی مردم محلی در تصمیم‌گیری، ارائه خدمات، اشتغال و کسب‌وکار می‌تواند ضمن افزایش پذیرش اجتماعی طرح‌ها، موجب توزیع عادلانه‌تر منافع شود. همچنین، توسعه سرمایه انسانی از طریق آموزش مربیان، راهنمایان، مدیران و نیروهای امدادی می‌تواند کیفیت خدمات و ایمنی را افزایش دهد.

از دیدگاه فضایی نیز نتایج پژوهش حاضر اهمیت شبکه‌سازی میان جاذبه‌ها، مسیرها و خدمات را نشان می‌دهد. Yu و همکاران نشان دادند که ساختار فضایی مقصد گردشگری ورزشی و نحوه ارتباط اجزای آن می‌تواند در شکل‌گیری سیستم مقصد مؤثر باشد (Yu et al., 2022). این موضوع در غرب ایران اهمیت ویژه دارد، زیرا جاذبه‌های طبیعی در نقاط مختلف پراکنده‌اند و اتصال آن‌ها در قالب مسیرها و بسته‌های چندمقصدی می‌تواند زمان اقامت، حجم مصرف گردشگری و جذابیت کلی منطقه را افزایش دهد. از سوی دیگر، مدل رقابت‌پذیری مقاصد گردشگری ورزشی نیز نشان می‌دهد که دستیابی به مزیت رقابتی به تعامل منابع مقصد، مدیریت، خدمات، بازاریابی و عوامل حمایتی وابسته است (Moradi et al., 2022). یافته‌های پژوهش حاضر نیز همین منطق یکپارچگی را تأیید می‌کند.

در مجموع، نتایج نشان می‌دهد که هیچ‌یک از پنج مؤلفه شناسایی‌شده را نمی‌توان مستقل از سایر مؤلفه‌ها در نظر گرفت. منابع طبیعی بدون زیرساخت و ایمنی قابل بهره‌برداری پایدار نیستند؛ زیرساخت بدون طراحی تجربه و محصول گردشگری منجر به تقاضای پایدار نمی‌شود؛ تجربه گردشگر بدون حضور کسب‌وکارهای حرفه‌ای قابل تجاری‌سازی نیست؛ و توسعه کسب‌وکار بدون حکمرانی مناسب، سرمایه انسانی و مشارکت جامعه محلی پایدار نخواهد بود. این برداشت با دیدگاه‌های توسعه یکپارچه گردشگری ورزشی همخوان است (Nyikana & Tichaawa, 2024; Zhao et al., 2023). همچنین، یافته‌ها با مطالعات داخلی درباره ظرفیت توسعه گردشگری ورزشی در ایران همسو است که بر ضرورت برنامه‌ریزی راهبردی، بازاریابی و استفاده نظام‌مند از ظرفیت‌های طبیعی تأکید کرده‌اند (Moeinfard et al., 2014; Seyedameri et al., 2015). بر این اساس، الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان چارچوبی چندبعدی برای هدایت سیاست‌گذاری، سرمایه‌گذاری و توسعه گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه در استان‌های غرب کشور مورد استفاده قرار گیرد.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی همراه بود که در تفسیر و تعمیم نتایج باید مورد توجه قرار گیرند. نخست، بخش کیفی پژوهش بر دیدگاه تعداد محدودی از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه مدیریت ورزشی و گردشگری استوار بود و ممکن است دیدگاه برخی گروه‌های ذی‌نفع، از جمله گردشگران ماجراجو، ساکنان محلی، سرمایه‌گذاران خصوصی، مدیران باشگاه‌ها و نیروهای امدادی، به‌طور کامل در فرایند استخراج مؤلفه‌ها منعکس نشده باشد. دوم، بخش کمی پژوهش مبتنی بر داده‌های مقطعی و خودگزارشی بود و بنابراین احتمال سوگیری ناشی از ادراک پاسخ‌دهندگان وجود دارد. سوم، مطالعه در زمینه جغرافیایی استان‌های غرب کشور انجام شد و تفاوت‌های اقلیمی، نهادی و اقتصادی سایر مناطق ایران می‌تواند تعمیم مستقیم نتایج را محدود سازد. چهارم، مدل در سطح ادراکی و ساختاری اعتبارسنجی شد و پیامدهای واقعی آن بر شاخص‌هایی مانند تعداد گردشگران، درآمد کسب‌وکارها، اشتغال محلی، ایمنی و حفاظت محیطی در یک دوره زمانی طولانی بررسی نشد.

پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده الگوی حاضر در استان‌ها و مناطق جغرافیایی متفاوت کشور آزمون و مقایسه شود تا میزان ثبات و قابلیت تعمیم ساختار آن مشخص گردد. استفاده از مطالعات طولی می‌تواند به بررسی تأثیر اجرای مؤلفه‌های مدل بر توسعه واقعی گردشگری ماجراجویانه در طول زمان کمک کند. همچنین، پیشنهاد می‌شود دیدگاه گردشگران داخلی و خارجی، کارآفرینان، جامعه محلی، مدیران دولتی و سرمایه‌گذاران به‌صورت مستقل تحلیل شود و تفاوت ادراک این گروه‌ها مورد بررسی قرار گیرد. پژوهش‌های آینده می‌توانند روابط علی میان مؤلفه‌های مدل را با استفاده از مدل‌های ساختاری پیچیده‌تر بررسی کرده و نقش متغیرهایی مانند تصویر مقصد، رضایت گردشگر، وفاداری، قصد بازدید مجدد، نوآوری کسب‌وکار و پایداری محیطی را به‌عنوان متغیر میانجی یا پیامدی آزمون کنند. همچنین، استفاده از سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی برای ترکیب یافته‌های مدیریتی با داده‌های فضایی می‌تواند به تعیین مناطق اولویت‌دار برای سرمایه‌گذاری در گردشگری ورزش‌های ماجراجویانه کمک کند.

پیشنهاد می‌شود مدیران استان‌های غرب کشور ابتدا اطلس جامعی از ظرفیت‌های طبیعی، فعالیت‌های قابل توسعه، سطح خطر، زیرساخت‌های موجود و نیازهای سرمایه‌گذاری هر منطقه تهیه کنند و بر اساس آن، بسته‌های تخصصی گردشگری ماجراجویانه طراحی شود. استانداردهای مشخصی برای تجهیزات، مسیرها، صلاحیت مربیان، مدیریت خطر، امداد و نجات و بیمه گردشگران تدوین و اجرای آن‌ها به‌طور مستمر پایش شود. ایجاد تسهیلات مالی و آموزشی برای کسب‌وکارهای نوپا، حمایت از بازاریابی دیجیتال، طراحی برند منطقه‌ای و ایجاد شبکه همکاری میان باشگاه‌های ورزشی، آژانس‌های گردشگری، سرمایه‌گذاران و جوامع محلی می‌تواند توسعه بازار را تسریع کند. همچنین، پیشنهاد می‌شود یک سازوکار بین‌سازمانی دائمی میان نهادهای ورزش، گردشگری، محیط‌زیست، مدیریت محلی و بخش خصوصی ایجاد شود تا سیاست‌گذاری، صدور مجوز، سرمایه‌گذاری و نظارت به‌صورت هماهنگ انجام گیرد. مشارکت جامعه محلی در اشتغال، ارائه خدمات و تصمیم‌گیری نیز باید به‌عنوان یک اصل اجرایی مورد توجه قرار گیرد تا منافع اقتصادی توسعه گردشگری ماجراجویانه به‌صورت پایدار و متوازن در منطقه توزیع شود.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

Extended Summary

Introduction

Sport tourism has increasingly developed into a distinctive segment of the tourism industry, combining travel, physical activity, recreation, destination experience, and economic development. Changes in tourists' preferences toward active, experiential, and nature-based forms of travel have further strengthened the position of adventure sports tourism as a specialized and rapidly developing form of tourism. Unlike conventional tourism, in which travelers may primarily observe attractions, adventure sports tourism involves active participation in activities characterized by physical engagement, challenge, excitement, perceived risk, skill acquisition, and interaction with natural environments. The multidimensional character of adventure tourism reflects the interaction between environmental characteristics, activity type, risk, personal competence, novelty, and the experiential meaning attributed to participation (Janowski et al., 2021). Tourists' expectations, self-assessment, perceived abilities, and evaluations of their adventure experiences can therefore significantly influence the overall quality and attractiveness of such tourism products (Ponte et al., 2021). In addition, the experience of novice adventure tourists demonstrates that excitement, playful involvement, and psychological engagement with an activity constitute important dimensions of the tourism experience (Zhu & Xu, 2022).

Natural resources represent the primary spatial foundation for the development of adventure sports tourism. Mountains, rivers, valleys, forests, caves, waterfalls, lakes, and other natural landscapes provide opportunities for mountaineering, rock climbing, canyoning, rafting, caving, mountain biking, paragliding, and numerous other activities. The suitability of a destination for adventure tourism is consequently influenced by geographical conditions, topography, accessibility, climatic characteristics, environmental sensitivity, and the compatibility of specific activities with local natural resources (Wang & Yang, 2021). More recent destination-oriented research has similarly demonstrated that natural resources can function not merely as background attractions but as strategic assets for developing differentiated sport tourism products and sustainable destinations (Sudiana et al., 2024). Natural scenery and environmental characteristics can also influence tourists' perceptions of sport destinations and contribute to destination development and positioning (Hofmann et al., 2025).

The western provinces of Iran possess substantial environmental and geographical diversity that can support adventure sports tourism. Mountain ranges, valleys, rivers, caves, waterfalls, forests, and relatively undeveloped natural areas offer opportunities for designing diverse tourism products. Previous Iranian research has emphasized the potential of West Azerbaijan for adventure tourism development while noting the necessity of appropriate planning and supporting services (Kheyr, 2017). Similarly, the feasibility of adventure sports tourism in Kermanshah has been supported by the presence of diverse geographical and environmental capacities (Sardari Rad, 2020). Strategic analysis of adventure sports development in Sanandaj has also indicated that natural opportunities require systematic planning if they are to be converted into sustainable

regional advantages ([Majidi & Moharramzadeh, 2016](#)). More broadly, regional tourism development in Iran depends upon the integration of spatial characteristics, environmental resources, and systematic planning ([Mohammadi Dehcheshmeh & Daripour, 2016](#)).

Nevertheless, the existence of natural attractions alone cannot ensure successful adventure sports tourism. Tourism destinations require appropriate sporting and tourism infrastructure, transportation, accommodation, specialized equipment, rescue services, information systems, safety procedures, and standardized service delivery. Integrated sport tourism development is affected by the interaction of environmental, economic, social, infrastructural, and managerial factors ([Zhao et al., 2023](#)). Sustainable sport tourism development likewise requires an integrated framework capable of connecting infrastructure, institutional cooperation, destination resources, and stakeholder interests ([Nyikana & Tichaawa, 2024](#)). Destination development studies have further identified infrastructure, market conditions, natural resources, products, sustainability, and supporting services as important dimensions of sport tourism development ([Huang, 2022](#)).

Safety and risk management are particularly important in adventure tourism because perceived challenge constitutes part of the attraction while uncontrolled risk can negatively affect participants, businesses, and destination reputation. Managers of active sport tourism projects face environmental, organizational, financial, and operational risks that require systematic assessment and management ([Rasoolimanesh, 2022](#)). Operational sensitivities are therefore central to the organization of adventure tourism activities ([Ghafouri, 2018](#)). At the same time, service quality shapes the tourist's assessment of the entire experience. Reliability, responsiveness, service performance, professional behavior, and supporting services can influence evaluations of sport tourism products ([Darko et al., 2023](#)). Positive destination evaluations can subsequently be associated with tourists' intentions to revisit and recommend the destination ([Hassan, 2022](#)).

Adventure sports tourism also offers considerable potential for entrepreneurship and business development. Specialized tours, coaching, equipment rental, accommodation, transportation, event organization, guiding services, digital marketing, and complementary local products can become sources of entrepreneurial activity. Sport entrepreneurship represents an emerging mechanism for creating economic value through the combination of sport, innovation, market opportunities, and business development ([Pellegrini et al., 2020](#)). The development of sports industries is also influenced by entrepreneurial ecosystems involving human capital, financing, networks, supportive institutions, and public policy ([González-Serrano et al., 2021](#)). Innovation and creativity are particularly important in creating new sport services and differentiating businesses within competitive markets ([Hammerschmidt et al., 2024](#)). Technology can further strengthen the adaptability and competitiveness of sport enterprises, particularly small businesses operating under changing market conditions ([González-Serrano et al., 2022](#)). Nevertheless, local sports entrepreneurs may face barriers including inadequate capital, insufficient knowledge and experience, limited human resources, and restricted market access ([Prajudianti et al., 2023](#)).

The development of adventure sports tourism can additionally contribute to local economic development when tourism expenditure is connected with local enterprises and communities. Sport tourism entrepreneurship can stimulate local development when supported through effective destination management ([Vlassas & Daouti, 2023](#)). Sport tourism may also function as a driver of destination sustainability by linking environmental assets with economic and social benefits ([Morfoulaki et al., 2023](#)). Community participation is therefore essential. Local residents can participate in organizing events, providing tourism services, supporting visitors, supplying local products, and generating destination-specific knowledge ([Chumjai, 2021](#)).

Determinants of local community participation consequently constitute an important part of successful sport tourism development (Nugraha et al., 2022).

Because sport tourism involves multiple public and private stakeholders, governance and collaboration are equally critical. Cooperation between sport organizations, tourism authorities, environmental institutions, local governments, private firms, communities, and investors can facilitate resource sharing and coordinated decision-making (Qiu et al., 2021). Moreover, the spatial organization of attractions, accessibility networks, and destination systems affects the functioning and attractiveness of sport tourism destinations (Yu et al., 2022). Competitiveness therefore depends on the integration of destination resources, infrastructure, management, marketing, services, and supporting conditions (Moradi et al., 2022). Adventure tourism can also generate psychological, educational, environmental, social, and economic outcomes that extend beyond recreational participation (Pawid, 2023), while memorable adventure events can create meaningful and even transformative tourism experiences (Dimitrovski et al., 2022). Previous Iranian studies have similarly emphasized the necessity of strategic development and marketing for sport tourism (Moeinfard et al., 2014; Seyedameri et al., 2015). Accordingly, the present study aimed to design and validate an adventure sports tourism model emphasizing sports business development and natural attractions in the western provinces of Iran.

Methods and Materials

This applied study employed a sequential exploratory mixed-methods design consisting of qualitative model development followed by quantitative validation. In the qualitative phase, experts and specialists in sport management, sport tourism, tourism businesses, and related fields were selected purposively according to predefined professional and academic criteria. Semi-structured interviews were conducted and continued until sufficient conceptual saturation was achieved. The interviews were transcribed and repeatedly reviewed, and meaningful statements were identified through open coding. Similar codes were compared and combined into subthemes and subsequently organized into broader dimensions through thematic analysis. Credibility was enhanced through expert review, member checking, repeated examination of the data, and inter-coder agreement, which was reported at 83%.

Based on the qualitative findings, a researcher-developed questionnaire containing 57 items was prepared using a five-point Likert scale. Its content validity was evaluated by specialists using the Content Validity Ratio and Content Validity Index. In the quantitative phase, 201 participants, including sport management academics, managers of relevant organizations, postgraduate students, and individuals active in the sport tourism industry, participated in the validation process. Internal consistency was evaluated using Cronbach's alpha and composite reliability, and convergent validity was assessed through the average variance extracted. The proposed model was subsequently evaluated through variance-based structural equation modeling using the partial least squares approach in SmartPLS 3. The measurement model and overall model fit were examined to determine the empirical adequacy of the proposed conceptual structure.

Findings

The qualitative analysis resulted in the identification of 32 axial themes organized within five major dimensions: natural capacities and destination attractions; infrastructure, safety, and service quality; development of adventure tourism activities and experiences; sports business and entrepreneurship development; and governance, human capital, and social participation. These dimensions incorporated a broad range of elements including natural diversity, geographical characteristics, environmental attractiveness, neglected natural capacities, environmental sustainability, sport infrastructure, tourism infrastructure, accessibility, risk management, service standardization, activity diversification, tourism product design,

adventure events, tourist experience, innovation, target markets, entrepreneurship opportunities, investment, marketing, destination branding, revenue models, policymaking, organizational collaboration, community participation, workforce development, social responsibility, monitoring, and destination governance.

Expert validation indicated strong content validity for the proposed structure. The mean Content Validity Ratio for the overall model was reported as 0.974, and all retained components exceeded the required criterion. Measurement-model assessment also demonstrated satisfactory internal consistency and convergent validity. Cronbach's alpha coefficients ranged from 0.815 to 0.941, rho_A values ranged from 0.889 to 0.945 for most dimensions, composite reliability coefficients ranged from 0.875 to 0.954, and average variance extracted values ranged from 0.580 to 0.776. Thus, all five constructs demonstrated acceptable reliability and convergent validity.

The coefficients of determination reported for the model dimensions ranged from 0.773 to 0.931, indicating substantial explanatory capacity. Specifically, the reported values were 0.773 for natural capacities and destination attractions, 0.931 for infrastructure, safety, and service quality, 0.896 for development of adventure tourism activities and experiences, 0.802 for sports business and entrepreneurship development, and 0.799 for governance, human capital, and social participation. The dimension-specific goodness-of-fit values ranged from 0.185 to 0.224, while the overall goodness-of-fit index was reported at approximately 0.200. Collectively, these findings supported the empirical adequacy of the proposed model.

Discussion and Conclusion

The findings indicate that adventure sports tourism development in the western provinces of Iran should be understood as an integrated system rather than as the isolated exploitation of natural attractions. Natural capacities provide the fundamental resource base, but their tourism value depends on the availability of appropriate infrastructure, accessibility, safety arrangements, and professional services. Consequently, natural resources become economically and recreationally valuable only when they are transformed into safe, accessible, well-managed, and marketable tourism experiences.

The model also highlights a transition from attraction-oriented planning toward experience-oriented destination development. Adventure tourists seek active participation, excitement, skill development, interaction with nature, achievement, and memorable experiences. Diversifying activities, developing specialized tourism packages, organizing adventure events, introducing innovative services, and managing seasonal demand can therefore increase the attractiveness and commercial viability of destinations.

Sports business and entrepreneurship constitute another central mechanism within the model. Adventure tourism can generate opportunities for guiding, coaching, equipment rental, accommodation, transportation, event management, digital services, and other specialized businesses. However, these opportunities require investment, financing mechanisms, market development, destination branding, professional management, and viable revenue models. Integrating local businesses into the tourism value chain can simultaneously support entrepreneurship and improve the distribution of tourism benefits across destination communities.

Finally, sustainable development depends on governance, human capital, and meaningful community participation. Coordination among sport, tourism, environmental, local-government, and private-sector institutions is necessary to reduce fragmented decision-making and establish consistent standards. Training qualified instructors, guides, managers, and rescue personnel is equally important for safety and service quality. Community involvement can strengthen local acceptance, employment, destination identity, and the equitable distribution of economic benefits.

Overall, the validated model demonstrates that adventure sports tourism in western Iran depends on the coordinated interaction of five interconnected domains: natural destination capacities, infrastructure and safety, experience development, sports entrepreneurship, and supportive governance and human capital. The proposed framework can therefore provide a practical basis for regional planning, destination management, investment prioritization, business development, and the sustainable utilization of the substantial natural and sporting capacities of Iran's western provinces.

References

- Chumjai, P. (2021). Community Participation in Sports Tourism in Chiang Rai Provinces. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(1).
- Darko, A. P., Liang, D., Zhang, Y., & Kobina, A. (2023). Service Quality in Football Tourism: An Evaluation Model Based on Online Reviews and Data Envelopment Analysis with Linguistic Distribution Assessments. *Annals of Operations Research*, 325(1), 185-218. <https://doi.org/10.1007/s10479-022-04992-x>
- Dimitrovski, D., Đurađević, M., Senić, V., & Kostić, M. (2022). A Joyful River Ride: A Transformative Event Experience. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 39, 100502. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100502>
- Ghafouri, M. M. (2018). Adventure Tourism: Capacities and Operational Sensitivities.
- González-Serrano, M. H., Alonso-Dos-Santos, M., Sendra-García, J., & Calabuig, F. (2022). Sports Entrepreneurship during COVID-19: Technology as an Ally to Maintain the Competitiveness of Small Businesses. *Technological Forecasting and Social Change*, 174, 121274. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121274>
- González-Serrano, M. H., Crespo-Hervás, J., Pérez-Campos, C., & Calabuig, F. (2021). Entrepreneurial Ecosystems for Developing the Sports Industry in European Union Countries. *Journal of Business Research*, 136, 667-677. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.07.060>
- Hammerschmidt, J., González-Serrano, M. H., Puumalainen, K., & Calabuig, F. (2024). Sport Entrepreneurship: The Role of Innovation and Creativity in Sport Management. *Review of managerial science*, 18(11), 3181-3205. <https://doi.org/10.1007/s11846-023-00711-3>
- Hassan, H. (2022). Will Destination Image Drive the Intention to Revisit and Recommend? Empirical Evidence from Golf Tourism. *International Journal of Sports Marketing and Sponsorship*, 23(2), 385-409. <https://doi.org/10.1108/IJSM-02-2021-0040>
- Hofmann, V., Happ, E., & Scholl-Grissemann, U. (2025). Sport Destination Development—Insights from Alpine Hikers. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 55, 14-24. <https://doi.org/10.1007/s12662-024-01011-y>
- Huang, H. (2022). Hainan Sport Tourism Development—A SWOT Analysis. *Sustainability*, 14(19), 12653. <https://doi.org/10.3390/su141912653>
- Janowski, I., Gardiner, S., & Kwek, A. (2021). Dimensions of Adventure Tourism. *Tourism Management Perspectives*, 37, 100776. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2020.100776>
- Khezz, B. (2017). *Investigating the Potential for Adventure Tourism Development: A Case Study of West Azerbaijan Province* [Master's thesis in Tourism Management, Isfahan University of Art]. Isfahan, Iran.
- Majidi, C., & Moharramzadeh, M. (2016). Strategy for the Development of Adventure Sports in Sanandaj City Using SWOT Analysis. *Research in Sport Management and Motor Behavior*, 6(12), 27-44.
- Moeinfard, M. R., Shoushinassab, P., & Kazemnejad, A. (2014). Strategies for the Development of Recreational Sports Tourism in Iran. *Sport Management and Development*(2), 1-17.
- Mohammadi Dehcheshmeh, M., & Daripour, N. (2016). Feasibility of Regional Development Based on the Tourism Industry in Khuzestan Province Using an Integrated FAHP-GIS Model. *Regional Planning Quarterly*, 6(21), 31-44.
- Moradi, E., Ehsani, M., Saffari, M., & Norouzi Seyed Hosseini, R. (2022). Developing an Integrated Model for the Competitiveness of Sports Tourism Destinations. *Journal of Destination Marketing & Management*, 26, 100743. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2022.100743>
- Morfoulaki, M., Myrovali, G., Kotoula, K. M., Karagiorgos, T., & Alexandris, K. (2023). Sport Tourism as Driving Force for Destinations' Sustainability. *Sustainability*, 15(3), 2445. <https://doi.org/10.3390/su15032445>
- Nugraha, U., Yuliawan, E., Palmizal, P., & Mardian, R. (2022). Determinants of Community Participation in the Development of Sports Tourism in the Area of Sipin Lake Jambi City. *Journal Sport Area*, 7(1). [https://doi.org/10.25299/sportarea.2022.vol7\(1\).7308](https://doi.org/10.25299/sportarea.2022.vol7(1).7308)
- Nyikana, S., & Tichaawa, T. M. (2024). Towards an Integrated Framework for Sustainable Sport Tourism Development in Central Africa. *Development Southern Africa*, 41(4), 780-794. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2024.2320119>
- Pawid, H. G. B. (2023). Motivation and Effects of Adventure Sports Tourism in the Cordillera Administrative Region, Philippines. *Connexion: Journal of Humanities and Social Sciences*, 12.
- Pellegrini, M. M., Rialti, R., Marzi, G., & Caputo, A. (2020). Sport Entrepreneurship: A Synthesis of Existing Literature and Future Perspectives. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16(3), 795-826. <https://doi.org/10.1007/s11365-020-00650-5>
- Ponte, J., Couto, G., Sousa, Á., Pimentel, P., & Oliveira, A. (2021). Idealizing Adventure Tourism Experiences: Tourists' Self-Assessment and Expectations. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 35, 100379. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2021.100379>
- Prajulianti, E. J., Yusmawati, Widyarningsih, H., Mulyana, & Halim, A. (2023). Identification Barriers to Entry in the Sport Tourism Industry: A Challenge for Local Sports Entrepreneurs. *Journal Sport Area*, 8(2). [https://doi.org/10.25299/sportarea.2023.vol8\(2\).12217](https://doi.org/10.25299/sportarea.2023.vol8(2).12217)

- Qiu, H., Zeng, X., Hou, S., & Wang, Y. (2021). Sport Tourism Collaboration: A Systematic Quantitative Literature Review. *Journal of Sport & Tourism*, 25(1), 3-25. <https://doi.org/10.1080/14775085.2021.1877563>
- Rasoolimanesh, S. M. (2022). Risk in Active Sport Tourism Projects: Narratives from Managers in the Chinese Event Industry. *Journal of Sport & Tourism*. <https://doi.org/10.1080/19388160.2022.2050872>
- Sardari Rad, B. (2020). *Feasibility Study of Tourism Based on Adventure Sports in Kermanshah Province* [Master's thesis in Sport Management, Razi University]. Kermanshah, Iran.
- Seyedameri, M., Sayadi, M., & Mohammadi, M. (2015). Explaining the Status of Sports Tourism Marketing Indicators from the Perspective of Sport and Tourism Experts in West Azerbaijan Province. *Research in Sport Management and Motor Behavior*, 5(9).
- Sudiana, I. K., Rahmawati, P. I., & Artanayasa, I. W. (2024). Leveraging Natural Resources for Sport Tourism Destination: A Case Study of Sambangan Village in the North of Bali. *Revista De Gestão Social E Ambiental*, 18(12), e010378. <https://doi.org/10.24857/rgsa.v18n12-101>
- Vlassas, V., & Daouti, C. (2023). Entrepreneurship, Local Development and Destination Management in Sports Tourism: The Formula 1 Project. *The American Journal of Humanities and Social Sciences Research*, 6(2), 96-101. <https://doi.org/10.56805/ajhssr>
- Wang, C., & Yang, Z. (2021). Suitability Evaluation for Mountain-Based Adventure Tourism: A Case Study of Xinjiang Tianshan, China. *PLoS One*, 16(2), e0247035. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0247035>
- Yu, S., Qiu, C., & Yang, R. (2022). Spatial Characteristics of Sports Tourism Destination System Based on Data Fusion and Data Mining. *Mobile Information Systems*, 2022, 1897852. <https://doi.org/10.1155/2022/1897852>
- Zhao, Y., Mei, X., & Guo, J. (2023). Influence of Sustainable Environment Based on a SWOT-PEST Model on Sports Tourism Service Integration Development. *Sustainability*, 15(2), 1632. <https://doi.org/10.3390/su15021632>
- Zhu, D., & Xu, H. (2022). Novice Tourists' Play Experience in Commercial Outdoor Adventure Tourism: The Perspective of Reversal Theory. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 38, 100529. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100529>

